№ 155 ՇԱԲԱԹ, 17 ՅՈՒԼԻՍԻ

1910

ԵՐԵՍՈՒՆՈՒԹԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՇԱԲԱԹ, 17 ՅՈՒԼԻՍԻ № 155

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 ռուբլի. կէս տարվանը 6 ռուբլի.
Առանձին համարները ԱՄԵՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.

Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.

Հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Сергіевская ул., № 5.
Կամ Tiflis, Rédaction «Mschak».
Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից).

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպէկ.

Խմբագրատան տելեֆօն № 253.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Հասցէն. ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction «MSCHAK».

ՅՈՒԼԻՍԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ
6 ՌՈՒԲԼԻ

12 ամսվ.՝ 10 ր., 6 և 7 ամսվ. 6 ր., ամսակ. 1 ր. Ամերիկա՝ տարեկան 6 դոլլար, Եւրոպա՝ 32 ֆր., Պարսկաստան՝ 10 ր., Թիւրքիա՝ 120 ղրուշ:
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաեւ հին հասցեն, նոյնպէս և 40 կոպ. (կարելի է և նամականիշով):

Յայտարարութիւնների համար վճարում են. I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին 20 կոպ., վերջին երեսի վրա՝ 10 կոպ.: Կովկասից դուրս յայտարարութիւնները ընդունվում են բացառապէս Торг. Домъ „Л. и Э. Метцль и К°" ֆիրմայի միջոցով Մոսկվայում, Պետերբուրգում և Վարշավայում:

ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

Իշխան Վասիլիյ Նիկօլայէվիչ Ջերքէզովի զաւակները, եղբայրները, քոյրերը և փեսաները սրտի կսկիծով յայտնում են ազգականներին և ծանօթներին, որ յուլիսի 14-ին, ցեր. ժամը 3 և 5 րօպէին վախճանվեց

ԻՇԽԱՆ

ՎԱՍԻԼԻՅ ՆԻԿՕԼԱՅԷՎԻՉ ՋԵՐՔԷԶՕՎԸ

Ամբիծքը ամեն օր՝ երեկոյեան ժամը $7^1/_2$-ին հանգուցեալի բնակարանում (Ելիզավէտինսկայա փող., № 108):
Մարմնի յուղարկաւորութիւնը կիրակի, յուլիսի 18-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին դէպի Սիօնի մայր-եկեղեցին, իսկ այնտեղից, պատարագից յետոյ, Դիդուբէի եկեղեցին, ուր բակում կը կատարվի թաղումը: 832. 4—3

ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՈՒՊՐԱՎԱՆ ցաւօք սրտի տեղեկացնում է Թիֆլիս քաղաքի ազգաբնակութեան, որ յուլիսի 14-ին, ցերեկվայ ժամը 3 և 5 րօպէին, տանջալից հիւանդութիւնից յետոյ վախճանվեց ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱԳԼՈՒԽ

ԻՇԽԱՆ

ՎԱՍԻԼԻՅ ՆԻԿՕԼԱՅԷՎԻՉ ՋԵՐՔԷԶՕՎԸ

Ամբիծքը ամեն օր՝ երեկոյեան ժամը $7^1/_2$-ին հանգուցեալի բնակարանում (Ելիզավէտինսկայա փող., № 108):
Մարմնի յուղարկաւորութիւնը կիրակի, յուլիսի 18-ին, առաւօտեան ժամը 9-ին դէպի Սիօնի մայր եկեղեցին, իսկ այնտեղից, պատարագից յետոյ, դէպի Դիդուբէի եկեղեցին, ուր բակում կը կատարվի թաղումը: 831. 4—3

Յուլիսի 14 ին ողբերգական մահով մեռաւ

ԲԺԻՇԿ

ԵՓՐԵՄ ԲՕՂԴԱՆՕՎԻՉ ԱՂԱՄԱԼԵԱՆԸ,

որի մասին խորին կսկիծով յայտնում են հանգուցեալի կինը, մայրը և զաւակները իրանց ազգականներին և ծանօթներին: Մարմնի յուղարկաւորութիւնը Միքայէլեան հիւանդանոցի մատուռից դէպի Թանգօյեան եկեղեցին (Բէալական դըպրոցի դիմաց) այսօր, շաբաթ, յուլիսի 17-ին, առաւօտեան ժամը 10-ին: Թաղումը Խօջիվանքի գերեզմանատանը: 836. 2—2

Սօֆիա Ալօեվնա, Աղալօ Աբրամօվիչ, Նունէ, Աստղիկ և Մնացական Ամիրբէգեաններ, Մարիամ Վարդանեանը, Օլիա և Գրիգոր Սահակեանները սրտի խորին կսկիծով յայտնում են իրանց բարեկամներին և ծանօթներին՝ առաջինները իրանց սիրելի դստեր, երկրորդները իրանց անմոռանալի քրոջ, իսկ վերջինը իր Թանգագին քենու՝

ՕՐԻՈՐԴ ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՄԻՐԲԷԳԵԱՆԻ

մահվան քառասունքի առիթով, կիրակի, յուլիսի 18-ին, Խօջիվանքի եկեղեցում տեղի ունենալիք պատարագի եւ հոգեհանգստի մասին: Պատարագի սկիզբը առ. ժամը 10 ին, իսկ հոգեհանգիստը ժամը 11-ին: 841. 1—1

ՊԱՍՏԱՌՆԵՐ
(ОБОИ)
ԵՂԲ. ՏԱՐՆՕՊՕԼ
ՖԱԲՐԻԿԱՅԻ
8 կ. սկսած մինչև 6 ր. իւրաքանչիւր փաթեթը (րուլօ):
Ունի պահեստներ Ռուսաստանի բոլոր մեծ քաղաքներում:
ԲԱԺԱՆՄՈՒՆՔԸ ԹԻՖԼԻՍՈՒՄ
Գօլօվինսկի պր., 21, Արտիստ. Ընկ. շինութ.
Տելեֆօն № 355.
ԳՆԵՐԸ ՖԱԲՐԻԿԱՅԻՆ
ՆՄՈՒՇՆԵՐԸ ՁՐԻ
(Ն.Զ.) (ա.) 310. 50—34

ԴԱՐՁԵԱԼ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ԽՆԴՐԻ ՄԱՍԻՆ

«Մշակի» № 138-ում գանձարկղի մասին գրած մեր յօդուածը արձագանք գտաւ ուսուցչական խաւերում և շատերը նրանցից ցանկութիւն են յայտնում օր առաջ իրագործված տեսնել նրա հաստատութիւնը:

Ուսուցիչները ամենաանապահով տարրն են մեզանում: Նրանց աշխատանքը չէ ստեղծում իրանց համար կայուն հարստութիւն:

Եթէ նրանց վարձատրութիւնը լինէր առատօրէն, դեռ կարելի էր ենթադրել, թէ նրանք ընդունակ կը լինէին իրանց ռոճիկի մի մասը յետաձգել ծերութեան օրերի համար:

Բայց այդպէս չէ իրապէս:

Ուսուցիչները, մանաւանդ ամուսնացածները, հազիւ հազ կարողանում են իրանց ապրուստը հայթայթել և յաճախ լինում են պարտքերի մէջ: Բացառութիւն են կազմում նրանք, որոնք անջողեցրել են մի փոքր գումար կազմել իրանց ապահովութեան համար:

Ուսուցիչը, որ իր երիտասարդ հասակում և քաջառողջ դրութեան մէջ գտնվում է մշտապէս կարիքի սահմանագծի մօտ, դառնում է անօգնական, երբ պատահաբար մի տարի մնում է անգործ և կամ դժբաղդութիւն է ունենում հիւանդանալու: Այդ օրերում նա սպառում է իր աննշան խնայողութիւնները, եթէ նա արել է:

Իսկ ծերութեան օրերում ուսուցիչը բոլորովին թշուառ մի անձնաւորութիւն է. նա աշխատել չէ կարող և նրան հեշտութեամբ չեն էլ հրաւիրում դպրոց պաշտօնի, գերադասելով կրթական գործի համար թարմ երիտասարդական ույժերը:

Ուսուցիչը, որ չէ ուզում ապագայ մուրացիկի դրութեան մէջ լինել, յարմար դէպք պատահած ժամանակ թողնում է իր պաշտօնը և ձեռնարկում ուրիշ գործի, որը աւելի լաւ կարող է ապահովել նրան ծերութեան օրերում:

Անշուշտ, այդ ծանր վիճակը կը վերացվի, երբ կը հիմնվի ուսուցչական գանձարկղ և հնարաւորութիւն կը տրվի իւրաքանչիւր ուսուցչի որոշ թւով տարիներ, օրինակ 25 տարի, ծառայելուց յետոյ լինել ապահովված որոշ կենսաթոշակով:

Գանձարկղ և կենսաթոշակ հաստատելու գաղափարին մեծ համակրութիւն է ցոյց տալիս նաև Վեհափառ Կաթողիկոսը, հաւատացած լինելով որ գանձարկղի հիմնադրութիւնը ոչ միայն մի բարեգործութիւն է մեր մտաւոր մշակների համար, այլ և մի պարտաւորութիւն է հասարակութեան կողմից դէպի իր զաւակների կրթող դասը:

Եթէ այսօր մենք ունենք մի քանի հարիւր ուսուցիչներ, մի քանի տարիներից յետոյ նրանց թիւը կը հասնի հազարի, իսկ ապագայում և մի քանի հազարների:

Այդ պաշտօնեաները չեն կապված առ միշտ այս ու այն տեղի հետ, ինչպէս քահանաները, բայց կապված են կրթական ընդհանուր գործի հետ, որի ղեկավարները և պէտք է հոգան իրանց աշխատաւորների, իրանց մտաւոր մշակների համար:

Մենք մեր անցեալ յօդուածում ասացինք, որ կենսաթոշակի գանձարկղ հաստատելու համար անհրաժեշտ է մի խոշոր հիմնադրամ, որի վրա կաւելանան և այն տոկոսները, որոնք կը վերցվեն ուսուցիչների ռոճիկներից:

Այդ հիմնադրամը չը կայ կամ, աւելի ուղիղն ասած, դեռ ևս չը կայ:

Բայց նա կարող է ժողովվել, և մենք հաւատացած ենք, որ կրթական կարևոր գործի ապահովութեան համար այնպիսի մի նպատակայարմար առաջարկ, ինչպիսին է կրթական գործողների ապահովութիւնը, կը գտնէ պաշտպանութիւն մեր ժողովրդի կողմից և շատ շատերը կը մասնակցեն հիմնադրամի կազմութեանը:

Պէտք է մշակել կանոնադրութեան ծրագիրը և այնուհետև, նրան դնելով հասարակական քննութեան սեղանի վրա, հրաւիրել ընդհանուրի ուշադրութիւնը՝ բարի նպատակը իրագործելու համար:

Ա. Քալանթար

ՎԵՀԱՓԱՌԻ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐԻՑ

Վեհափառը գնաց:

Էջմիածնում նրան սպասում են բազմաթիւ ընթացիկ գործեր:

Նրա Թիֆլիսում եղած ժամանակ մենք մի քանի անգամ առիթ ունեցանք ծանօթանալու նրա հայեացքների և ծրագիրների հետ և անհրաժեշտ ենք համարում խօսել մի քանիսի մասին:

Վեհափառը չափազանց կրիտիկաբար է վերաբերվում Էջմիածնի գործերին և դժգոհ է իրերի անկարգ և երերուն վիճակից: Այդ պատճառով նրա հոգածութեան ամենամեծ առարկան է կարելիին չափ շուտով շաւիղներ գտնել՝ գործերին կանօնաւոր ընթացք տալու համար և առ հասարակ կարգեր հաստատել արդիւնաբար գործավարութեան համար:

Ներկայումս ամենահերթական հարցերից մէկն է նրա համար Էջմիածնի ճեմարանի բարեկարգութեան և ապահով զարգացման խնդիրը: Վեհափառը մեծ նշանակութիւն է տալիս Էջմիածնի կենտրօնական կրթարանին և ցանկանում է, որ նա գրաւի հեղինակաւոր դիրք և տայ իր սաներին լուրջ մտաւոր պատրաստութիւն:

Նա ձեռնհաս մի տեսուչ էր որոնում, որին յանձնէր դպրոցը: Այդ պատճառով Թիֆլիս գալու հենց առաջին օրից նա զբաղված էր տեսչական հարցով:

Դժբաղդաբար՝ բանակցութիւնները, որոնք սկսված էին տեսուչ հրաւիրելու համար, չը յանգեցին դրական հետևանքի և ճեմարանը մինչև այժմ մնացել է առանց տեսչի:

Վեհափառը այն կարծիքի է, որ ճեմարանը իր ներկայ նիւթական միջոցներով և իր ներկայ կրթականով չէ կարող տալ այն արդիւնքները, որ նա համարում է ցանկալի: Հարկաւոր են աւելի մեծ գումարներ և աւելի պատկառելի կրթական պաշարներ: Բայց մի տարվայ մէջ անկարելի է ցանկացածը կատար ածել, անհրաժեշտ է ժամանակ: Այժմ մերձակայ ապագայում նա ցանկանում է սկիզբ դնել կանոնաւոր պարապմունքների և լուրջ աշխատանքների:

Աչքի առաջ ունենալով թեմական դպրոցների ընդհանուր կանոնադրութեան մշակման խնդրի կարևորութիւնը, Վեհափառը մտադիր է ժողովել մանրամասն նիւթեր այդ խնդրի մասին, ծանօթանալ հայ գործողների և մանկավարժական շրջանների եղրակացութիւնների հետ և ուրուագծել նոր կանոնադրութիւն՝ նրան ընթացք տալու համար պատշաճաւոր ճանապարհով:

Դպրոցական գործողների յարատև գործունէութեան, կանօնաւոր վարձատրութեան և ապահովութեան համար Վեհափառը մտադիր է մշակել կանոններ այն յարաբերութիւնների մասին, որոնք պէտք է տեղի ունենան մանկավարժական, հոգաբարձական և այլ մարմինների մէջ, միևնոյն ժամանակ պարզել, թէ ինչ եղանակով հնարաւոր է իրագործել ընդհանուր ուսուցչական գանձարկղ՝ կենսաթոշակներ տալու նպատակով:

Ընդհանուր կրթական գործի հետ զուգընթաց՝ նա կարևոր է համարում սկիզբ դնել, ուր հնարաւոր և յարմար կը լինի, նաև գիւղատնտեսական և արհեստագիտական բաժանմունքներ բանալուն, համոզված լինելով որ ժողովրդի տնտեսական վիճակի բարձրացումը կարևոր է թէ նրա բարօրութիւնը ապահովելու և թէ պահպանելու այն կրթական հիմնարկութիւնները, որոնք ներկայումս չեն կարողանում ոտքի կանգնել նիւթականի պակասութեան պատճառով:

Ընդհանուր վարչական բարենորոգումների վերաբերութեամբ Վեհափառը համոզված է, որ գործավարութեան կանոնաւորութիւնը, պարբերական համարատուութիւնը, պաշտօնեաների պատասխանատուութիւնը ստիպողաբար կը կարգաւորեն վարչական կեանքը:

Նա յոյս ունի, որ ժողովրդի ընտրեալների լուրջ գործակցութիւնը կարող կը լինի արդիւնաբար հետևանքներ առաջացնել իրականութեան մէջ, մանաւանդ որ առաջիկայ տարիների համար ամբարված են շատ գործեր, որոնք սպասում են լուրջ և հեղինակաւոր քննութեան, մշակութեան և ղեկավարութեան:

Ա. Բ.

ՎԵՐՋԻՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Պեկին, 15 յուլիսի

Ռուս-ճապօնական համաձայնութեան մասին չինական կառավարութեան տուած պատասխանի առիթով, չինական թերթերը ցանկութիւն են յայտնում, որպէսզի, ի նկատի առնելով Չինաստանի ներկայ քաղաքական դըժուար վիճակը, իշխանութեան կոչվեն նախկին կառավարութեան ժամանակվայ աչքի ընկնող բարձր պաշտօնեաները, որոնք այժմս հեռացված են պաշտօնից: (Հ. Գ.)

Լօնդօն, 15 յուլիսի

Համայնքների ժողով: Նախ քան այն օրինագծի երկրորդ ընթերցանութիւնը, որ վերաբերում է թագաւորի երդում տալու խմբագրութեան փոփոխութեանը գահ բարձրանալու ժամանակ, Ասկվիտ յայտնեց, որ օրինագիծը առաջարկված է ոչ թէ կուսակցական միտումներով, այլ բացառապէս միապետին ազատելու համար անհրաժեշտութիւնից՝ կառավարութեան գլուխը ստանձնելուց առաջ հանդէս գալ մի յայտարարութեամբ, որ կարող է վիրաւորել միլիօնաւոր հաւատարիմ հպատակներին, այն ինչ բողոքական գահաժառանգութիւնը կատարելապէս ապահովված է 1689 թւի օրէնսդրութեամբ: Ի նկատի առնելով կառավարութեան առաջարկած բնագրի դէմ բողոքները, Ասկվիտ առաջարկում է փոփոխութիւն այն մտքով, որ միապետը հանդիսաւոր կերպով յայտարարում է իրան հաւատարիմ բողոքական, խոստանում է իր բոլոր ույժերով պահպանել և պաշտպանել բողոքական գահաժառանգութիւնն ապահովող օրէնքները երկրի մէջ: Ազատամիտ Ռօբէրտս առաջարկում է մերժել օրինագիծը. առաջարկութիւնը մերժվում է և ընդունվում է 410 ձայնի մեծամասնութեամբ 84-ի դէմ՝ անցնել երկրորդ ընթերցանութեանը:

Րէյտէրի գործակալութեանը հաղորդում են, որ ամերիկական պետական քարտուղար Նօկս մի զեկուցում ներկայացրեց նախագահ Տաֆտին աֆրիկական Լիբէրիա հանրապետութեան վերաբերմամբ: Զեկուցումից երևում է, որ Հիւսիսային Ամերիկան դիտաւորութիւն ունի պաշտպան կանգնել Լիբէրիային միջազգային վէճերի ժամանակ: Ամերիկական կառավարութեան ներկայացուցիչը, որ ուղարկված էր Լիբէրիա դաշնագիր կապելու համար, ճանապարհի վրա է: (Հ. Գ.)

Բեռլին, 15 յուլիսի

«Կեօլնիշէ-Ցայտունգ» լրագրին Լօնդօնից հեռագրում են, որ Անգլիայի քաղաքական շրջաններում Ամերիկայի ապարէզ գալը Աֆրիկայում սէնսացիա է առաջացնում: (Հ. Գ.)

Չիկագօ, 15 յուլիսի

Շինարարական բանւորների ընդհանուր գործադուլ է յայտարարված: Եբևի գործադուլ կանեն մօտ 18,000 բանւորներ: (Հ. Գ.)

Գանձակ, 15 յուլիսի

Յուլիսի 11-ի հեղեղի ժամանակ Նուխու գաւառում խեղդվեցին 30 մարդ, կոտորվեց 300 գլուխ տաւար: (Հ. Գ.)

Պետերբուրգում գտնված ժամանակ Կովկասի Փոխարքան ներկայացրել է մի շարք բարենորոգչական օրինագծեր Կովկասի համար, որոնք պիտի քննվեն Փոխարքայի ներկայացուցիչ և Պետ. Խորհրդի անդամ Նիկօլսկիի մասնակցութեամբ: («Б.»)

«Раннее Утро» թերթը հաղորդում է, որ Փոխարքան Պետերբուրգում եղած ժամանակ երկար խօսակցութիւն է ունեցել ֆինանսների, զինւորական և արտաքին գործերի մինիստրների հետ՝ կովկասեան գործերի ներկայ դրութեան մասին:

Պետերբուրգում հոկտեմբեր ամսից Լեսգաֆտի բիօլոգիական լաբօրատօրիայի շինութեան մէջ կը բացվի նոր բարձրագոյն դպրոց, որը կը լինի շարունակութիւնը կառավարութեան կարգադրութեամբ փակված ազատ համալսարանի և կը կոչվի «Լեսգաֆտի ազատ բարձրագոյն դպրոց»: Այս բարձրագոյն դպրոցի նպատակն է լինելու բարձրագոյն կրթութիւն տալ այն անձնաւորութիւններին, որոնք հնարաւորութիւն չունեն մտնելու համալսարանները և ուրիշ բարձրագոյն կրթարանները: Դասաւանդների թւում կը լինեն պրօֆէսսօրներ՝ Բօրգմանը, Վագները, Տարլէն, Պետրաժեցկին, Գրեդեսկուլը, Մ. Մ. Կօվալեվսկին և ուրիշները:

ԹԻՒՐՔԻԱ ԵՒ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Թեհրան, 15 յուլիսի

Իրերի դրութիւնը Քիրմանշահում չափազանց յուզիչ է: Սարբազների զայրոյթը, չը նայելով տեղական իշխանութեան աջակցութեան, այնուամենայնիւ չէ անցել և մեր հիւպատոսարանի կօզակները անկարող են երեւալ փողոցներում: Հիւպատոսարանի կառավարիչ Լիսօվսկիի վրա գնդակ են արձակել: Ղազվինի զօրախմբից ուղարկվում են զօրքեր Քիրմանշահի հիւպատոսարանի պահակախումբը ուժեղացնելու համար: (Հ. Գ.)

Սօֆիա, 15 յուլիսի

Մամուլը շարունակում է արշաւանք թիւրքական զինաթափութեան քաղաքականութեան դէմ: «Дневникъ» լրագիրը հրաւիրում է կառավարութեանը հրաժարվել խնկիզաններից և բարեկամական ցոյցեր անելուց Բ. Դրան առաջ և ընդունել խակալէս

եռանդուն միջոցներ։ Բուլգարական կառավարութիւնը պարտաւոր է թողնել բարեկամական տոնը, նախքան թիւրքական զինուորները կը ջնջեն բուլգարական տարրը Մակեդոնիայում։ «Вечерняя Почта»-ն ասում է. «Թանին» լրագրում տպւող սպառնալիքները հիասթափեցնում են բոլորին երիտասարդ-թիւրքերի անմիտ քաղաքականութեան վերաբերմամբ։ Մակեդոնիայում տեղի ունեցածը միմիայն Թիւրքիայի ներքին գործը չէ, որովհետև հէնց Բուլգարիան է ստիպված լինում ընդունել սոված և թշուառ փախստականներին։ Բուլգարական ժողովուրդը չէ կարող համբերել իր եղբայրակիցների ջնջումը։ Ամբողջ երկրի մէջ բողոքի միտինգներ են գումարվում թիւրքերի գազանութիւնների դէմ Մակեդոնիայում։ Սոֆիայում միտինգ է գումարվելու կիրակի։ (Հ. Գ.)

—

Թիւրքիայում նորերս երևան հանված գաղտնի միութիւնը մտահոգութեան մէջ է դրել թիւրքական կառավարութեան, և նա սկսել է խիստ միջոցներ ձեռք առնել միութեան պատկանող միւս անձնաւորութիւններին ևս երևան հանելու։ Այդ նպատակով նորերս կատարված խուզարկութիւնների և ձերբակալութիւնների մասին հետևեալ մանրամասնութիւններն է հաղորդում «Баку» թերթը.

«Կասկածվում է, որ միութեան մէջ եռանդուն մասնակցութիւն են ունեցել ալբանական պատգամաւորներ՝ Իսմայիլ Քէմալը և Մունիրգօն, իսկ Սէվաստոպօլի նախկին հիւպատոս Մէհմէդ-Ալին եղել է մէկը միութեան ղեկավարներից, որը և թագնվել է։ Բազմաթիւ խուզարկութիւններ են կատարվել Մօնաստիրում, Բրուսսայում և Էնկիւրիւում։ Գտնված կըշտամբական թղթերի մէջ նշանակված են երիտասարդ թիւրքերի ղեկավարներից 15 հոգու անունները. այդ թւի մէջ է նաև պարլամենտի նախագահի անունը։ Գաղտնի միութեան իսկական կերպարանքը դեռ ևս պարզված չէ։ Մի բան միայն ճշդվում է, որ այդ միութիւնը չէ ունեցել ռէակցիօն նպատակներ. նրա գործողութիւնները պիտի սահմանափակվէին բացառապէս «Միութիւն և Առաջադիմութիւն» կօմիտէտի դիկտատուրան տապալելով։ Միութեան ծրագիրը, որպէս պատմական դօկումէնտ, այժմ գտնվում է գրող և պատմագէտ Մուրադ-բէյի մօտ։ Միւս կողմից հաւատացնում են, որ միութիւնը նպատակ է ունեցել բացարձակ դուրս գալ «րամազանի» օրը և պահանջել որ մեծ վէզիր նշանակվի Քեամիլ-փաշան, իսկ արտաքին գործերի մինիստր՝ Սաիդ-փաշան։ Եթէ այս չաջողվէր, միութիւնը պիտի եռանդուն մասնակցութիւն ունենար նոր պարլամենտական ընտրութիւնների ժամանակ։

«Ցամենայն դէպս՝ այս բոլոր փաստերը ցոյց են տալիս, որ գաղտնի միութիւնը ունեցել է ռէակցիօն նպատակներ, դիմակաւորված բացառապէս երիտասարդ-թիւրքերի կօմիտէտի դէմ պատրաստվող կռւով, կօմիտէտի, որի գործելակերպի մէջ, ճիշդ է, կարող են լինել մեծամեծ սխալներ, սակայն որը կասկած չէ յարուցանում, որ ունի մաքուր-սահմանադրական ձգտումներ։ Ի միջի այլոց ասում են, որ գաղտնի միութեան մասին կատարված նախնական քննութեան ժամանակ հարցաքննութեան է ենթարկվել նաև Աբդիւլ-Համիդի որդի պրինց Ահմէդը. նոյն իսկ լուրեր են պտտում նրա ձերբակալման մասին։ Անցեալ տարվայ հակայեղափոխական շարժման մէջ Ահմէդը խաղացել է մեծ դեր և նրան համարում են ռէակցիօն շարժման ղեկավարը»։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՆԿԱՏՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Գոհունակութեամբ նկատում ենք, որ Թիֆլիսում խօլերան գնալով նուազում է, և յոյս կայ, որ շուտով բոլորովին մեզանից չքանայ։

Այս բանին մեծապէս նպաստեց հասարակութեան լուրջ վերաբերմունքը դէպի ժողովրդական աղէտը. համարեա բոլոր վաճառողները—միրգ, կաթ, ջրեր և այլ այնպիսի մթերքներ, որոնց մասին սանիտարական կօմիսիայի կողմից յայտարարված էր զգուշութեամբ գործ ածել—լաց են լինում, որ բոլորովին առևտուր չը կայ, և այս երևոյթը ինքն ըստ ինքեան պերճախօս ապացոյց է, որ ժողովուրդը իրօք որ շատ զգաստ է։

Սակայն մի երևոյթ, որի վրա այժմ հարկաւոր է լուրջ ուշադրութիւն դարձնել, դա նա է, որ այժմ խօլերան տարածվում է գիւղերը, ուր օգնութեան միջոցները շատ ու շատ սակաւ են և գլխաւորապէս աշխատող գիտակից, ինտելիգենտ ոյժեր չը կան։ Փաստ է, որ Թիֆլիսում, ուր ճանճից շատ բժիշկներ կան, այստեղ անգամ չէր կարելի ամսական 250 ր. ռոճիկով բժիշկներ վարձել. ապա ինչ անի գիւղը, ուր թէ փող քիչ կայ և թէ երևի բժիշկները Թիֆլիսի ռոճիկից կրկնակի կուզեն։

Սրանով ուզում ենք ասել, որ գիւղերի գիտակից ոյժերը պէտք է կրկնակի, եռակի լարեն իրանց ոյժերը, որպէս զի դեռ նախ աշխատեն չը թողնելու, որ մուտք գործէ հիւանդութիւնը, իսկ մուտք գործելուց յետոյ՝ շուտով դուրս քշեն։

Ապա ինչպէս անել այս ամենը։

Հասկացնել և բացատրել ժողովրդին՝ կատարելու այն ամենը, ինչ որ թելադրում է բժշկական գիտութիւնը։

Ճշմարիտ է, գիւղը դեռ ևս շատ խաւար է և շատ բաների—որոնք թէև գիտական հիմք ունեն—չէ հաւատում, բայց պէտք է ամեն ջանք գործ դնել նրան հասկացնելու։

Իբրև մի միջոց մենք կառաջարկէինք, որ մեր հոգևոր բարձր իշխանութիւնը կարգադրէր գիւղերում եկեղեցու բեմից քարոզելու և խրատելու, թէ ինչպէս հարկաւոր է կռւել խօլերայի դէմ և անպատճառ իբրև նիւթ ուղարկել տպագրած այն կանօնները, որոնք տասնեակ հազարաւոր օրինակ ցրվում էին Թիֆլիսի փողոցներում, կամ թէ կազմել կամ թարգմանել եղած բրօշիւրներից և ուղարկել բոլոր վիճակներին իբրև ձեռնարկ խօլերայի առիթով քարոզելու։ Աւելի քան համոզված ենք, որ տգէտ ժողովուրդը, քահանայի բերանից լսելով այս միջոցները հիւանդութեան դէմ կռւելու, շատ հաւատով կը վերաբերվի և գործ կը դնի։

Ցաւալի է լսել և տեսնել, թէ ինչպէս մոլեռանդ ժողովուրդը համոզված լինելով որ Աստուածանից է այս աղէտը, նրա սիրտը մեղմացնելու համար մատաղներ է անում կամ սուրբերի պատկերները շրջեցնում վարակված վայրերը։ Հաւատը լաւ բան է և կարող է հրաշքներ գործել, սակայն այդ աստուածային զգացմունքը պէտք է դարձնել դէպի նպատակայարմար կողմը և աշխատել ժողովրդին հաւատացնել գիտութեան հրաշքներին...

Համոզված ենք, որ մեր բարձր հոգևոր իշխանութիւնը կը լինի իր կոչման բարձրութեան վրա և կաշխատի եկեղեցու բեմից զգաստացնելու ժողովրդին և սովորեցնելու գիտութեան տւած բարիքները նրան։

Արժէր որ այս մասին նա դիմում անէր Կովկասի միւս ազգութիւնների հոգևոր իշխանութիւններին և խնդրէր, որ քարոզեն վերև յիշված ձևով։

Շիրին

ՔԱՂԱՔԱԳԼՈՒԽ Վ. ՉԵՐՔԵԶՕՎԻ ՄԱՀՎԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

◆ Ամսիս 15-ին Թիֆլիսի քաղաքագլխի պաշտօնակատար Խատիսեանը քաղաքային դումայի դահլիճն էր հրաւիրել քաղաքումս գտնվող ձայնաւորներին, հասարակական հիմնարկութիւնների և մամուլի ներկայացուցիչներին՝ խորհրդակցելու նորոգ հանգուցեալ քաղաքագլուխ Վ. Չերքէզօվի թաղման ծիսակատարութեան մասին։

Բանալով տխուր նիստը, Խատիսեանը յայտնեց, որ թէև քաղաքային ինքնավարութիւնը մշակել է թաղման ցերեմօնիալը, տալով նրան այն պարզութիւնը, որ համապատասխանում է հանգուցեալի բնաւորութեանը, սակայն քանի որ Վ. Չերքէզօվը հանդիսանում է ոչ միայն ինքնավարութեան գլուխ-ղեկավարը, այլև պատկանում էր Թիֆլիսի և Կովկասի սիրված հասարակական գործիչների շարքին, որի ապացոյց այն բազմաթիւ հեռագրերը, որոնք ստացվում են երկրիս ինքնավարութիւններից և հասարակական գործիչներից, ուստի քաղաքագլխի պաշտօնակատարը իր պարտքն է համարում ծանօթացնել նախօրօք հասարակութեան և մամուլի ներկայացուցիչներին թաղման մշակված ծրագրի հետ, որպէսզի, եթէ հարկ լինի, կարողանան նրան փոփոխել, լրացնել։

Ապա առաջարկելով յարգել հանգուցեալի յիշատակը (որ կատարվեց բոլորի ոտքի կանգնելով) Ա. Խատիսեանը զեկուցեց ցերեմօնիալը։ Թաղման հանդէսը որոշվել է կատարել կիրակի, որպէսզի զբաղված քաղաքացիներին միջոց տրվի մասնակցել յարգված քաղաքագլխի և հասարակական գործչի յուղարկաւորութեանը։ Առաւօտեան ժամը 9-ին յուղարկաւորութեան հանդէսը հանգուցեալի բնակարանից կուղևորվի Վերայի զառիվայրով Գօլօվինսկի պրօսպեկտով դէպի Երևանեան հրապարակը։ Այստեղ դումայի առաջ կը կատարվի հոգեհանգիստ, ապա գնացքը կուղևորվի Սիօնի տաճարը։ Պատարագից յետոյ Պուշկինսկայա փողոցով և Նիկօլայեվսկի կամուրջի վրայով սգակառքը կուղևորվի Միքայէլեան պրօսպէկտով և Մուշտայիդի միջով Դիդուբէ արուարձանը, ուր եկեղեցու բակում դիակը կը յանձնվի հողին։

Թողնելով հանգուցեալի յիշատակը յաւերժացնելու առաջարկը սեպտեմբերի 6-ի հերթական նիստին, Խատիսեանը յայտնեց այն վճիռը, որ կայացրել է քաղաքային ինքնավարութիւնը մինչև այդ օրը՝ դնել հանգուցեալի դագաղի վրա արծաթէ պսակ՝ քաղաքի կողմից, ապահովել հանգուցեալի ընտանիքի ապրուստը մինչև թոշակ սահմանելը և քաղաքի հաշւով հոգալ թաղման ծախսը։

Ապա բժ. Կ. Ստեփանեանը զեկուցեց հասարակութեանը քաղաքային ինքնավարութեան մէջ ծառայողների որոշումը. դնել արծաթէ պսակ և ռոճիկներից մի յայտնի տոկոս յետաձգել հանգուցեալի յիշատակը յաւերժացնող մի թոշակ կազմելու համար։ Թաղման օրը ծառայողներից 30 հոգի պիտի հոգան կարգ ու կանօն պահպանելու համար։

Վաճառականների աւագ Ար. Ն. Միլօվը յայտնեց Թիֆլիսի վաճառականների որոշումը. բացի արծաթէ պսակ դնելուց՝ բանալ Թիֆլիսի Առևտրական և Մանթաշեան դպրոցում մէկ-մէկ թոշակ հանգուցեալի յիշատակին։

◆ Երէկ, յուլիսի 16-ին, ցերեկվայ ժամը 2-ին դումայի նիստերի դահլիճում հոգեհանգիստ կատարվեց հանգուցեալ իշխ. Վ. Ն. Չերքէզօվի համար քաղաքային ձայնաւորների, ծառայողների ու յարգողների ներկայութեամբ։

◆ Քաղաքագլուխ իշխ. Վ. Ն. Չերքէզօվի մահվան առիթով քաղաքային վարչութիւնը որոշեց՝ քաղաքային ինքնավարութեան անունից ցաւակցութիւն յայտնել հանգուցեալի ընտանիքին, արծաթէ պսակ դնել դագաղի վրա հետևեալ մակագրութեամբ. «Ամբողջ ազգաբնակութեան իսկական բարեկամին, ազնիւ քաղաքացի իշխ. Վ. Ն. Չերքէզօվին՝ Թիֆլիս քաղաքի կողմից», թաղումը կատարել քաղաքի ծախքով և ի նշան սուգի յուլիսի 16-ին ու 17-ին վերջացնել պարապմունքները քաղաքային վարչութեան մէջ ցերեկվայ ժամը 12-ից։

◆ Յուլիսի 15-ին, ցերեկվայ ժամը 2-ին, քաղաքային նիստերի դահլիճում քաղաքային ինքնավարութեան ծառայողները, ժողով գումարելով, որոշեցին ծառայողների կողմից թարմ ծաղիկներից պատրաստված մի խաչ դնել հանգուցեալ քաղաքագլխի դագաղի վրա ու իրանց ստացած ռոճիկներից որոշ տոկոս հաւաքելով պահել մի թոշակաւոր հանգուցեալի անունով տեղական միջնակարգ դպրոցներից մէկում ինքնավարութեան մէջ ծառայողների զաւակներից։

◆ Իշխ. Վ. Ն. Չերքէզօվի թաղումը, ինչպէս յայտնի է, նշանակված է առաջիկայ կիրակի օր, յուլիսի 18-ին։ Մշակված ծրագրի համաձայն հանգուցեալի մարմինը յուղարկու թափօրի ուղեկցութեամբ իր բնակարանից՝ Ելիզաւէտինսկայա փողոցից՝ կը տարվի Կոնէնէվսկայա, Միքայէլեան և Կիրօչնայա փողոցներով ու Ալգինսկի վերելքով դէպի Գօլօվինսկի պրօս., Դվօրցօվայա փող. և Երևանեան հրապարակ, և այդտեղից էլ Արմեանսկի բազարով դէպի Սիօնի տաճարը, ուր պատարագ ու թաղման կարգը կատարելուց յետոյ թափօրը կը վերադառնայ Երևանեան հրապարակ ու այնտեղից էլ Պուշկինսկայա փողոցով կանցնի դէպի Նիկօլայեվսկի կամուրջը և Միքայէլեան փողոցով կը գնայ Դիդուբէի եկեղեցին, որի բակում էլ թաղվելու է հանգուցեալը։

◆ Յուլիսի 15-ին քաղաքագլխի պաշտօնակատար Ա. Խատիսեանը հեռագրով հաղորդեց իշխ. Չերքէզօվի մահը՝ Բագուի, Բաթումի, Ալեքսանդրօպօլի, Երևանի և Քութայիսի քաղաքագլուխներին։

◆ Երևանի քաղաքային հասարակական վարչութիւնը իշխան Չերքէզօվի մահվան առիթով իր խորունկ վիշտը և սրտագին ցաւակցութիւնն է արտայայտել Թիֆլիս քաղաքին, քաղաքագլուխ Մելիք-Ազամալեանի միջոցով։

◆ Իշխան Չերքէզօվի մահվան առիթով կիրակի օրը, յուլիսի 18-ին, փակ կը լինեն քաղաքային բոլոր հիմնարկութիւնները, բացի դեղատներից և բարակներից։

ԲԺ. Ե. ԱՂԱՄԱԼԵԱՆԻ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋԸ

Բժ. Աղամալեանի սպանութեան առիթով հետևեալ մանրամասնութիւններն են պարզվել։

Սպանող երիտասարդ ամուսինները տ. Զէնգլաուրի բնակարանում վարձած են ունեցել երկու սենեակ կահկարասիներով ու ճաշով։

Բժշկի սպանութիւնից մի շաբաթ առաջ, յիշեալ տան դրսեռում կպցված թուղթը կարդալով, ներս է մտնում ինչ-որ 22 տարեկան մի երիտասարդ՝ երկու սենեակ վարձելու նպատակով։ Դիտելով նրանց՝ երիտասարդը դուրս է գնում, խոստանալով մտնել յաջորդ օրը իր կնոջ հետ, սակայն պայմանաւորված ժամանակին չէ գալիս։

Յուլիսի 13-ին, առաւօտեան, նոյն երիտասարդը գալիս է կրկին անգամ և վարձում այդ երկու սենեակը 60 րուբլով ամսական, որի համար տալիս է 10 րուբլի կանխավճար։ Յաջորդ օրը, յուլիսի 14-ին, առաւօտեան մօտաւորապէս ժամը 10-ին տեղափոխվում է երիտասարդը՝ սպիտակ պաշտօնազգեստը հագին՝ իր 18 տարեկան սիրուն կնոջ ուղեկցութեամբ։ Նրանց հետ միասին մի թուրք բեռնակիր էլ բերում է այն զամբիւղը, որի մէջ յետոյ գտել են բժ. Աղամալեանի գլուխը։

Բեռնակիրը վայր դնելով զամբիւղը սենեակում՝ իսկոյն հեռանում է, իսկ դրանից քիչ յետոյ՝ մօտաւորապէս ժամը 11-ին դուրս է գնում նաև երիտասարդ պարոնը, որից տանտիրուհին պահանջում էր անցագիր,—սակայն երիտասարդը պատճառաբանում է, որ իր կինը «մի փոքր տկարացաւ»։

Կարճ ժամանակից յետոյ երիտասարդը վերադառնում է, իսկ մի քանի րօպէ անց նրանց մօտ է մտնում բժ. Աղամալեանը, որը մի քանի վայրկեանից յետոյ դուրս է գնում, որովհետև երիտասարդը յայտնում է, որ նրան հրաւիրել են սխալմամբ։

Մի հինգ րօպէից յետոյ երիտասարդը դուրս է գնում նորից և կարճ ժամանակից յետոյ վերադառնում է արդէն բժ. Աղամալեանցի հետ միասին։

Բժ. Աղամալեանի գալուց 10—15 րօպէ յետոյ, ցերեկվայ ժամը 1-ի մօտերը, յուլիսի 14-ին, երկու ամուսիններն էլ դուրս են գալիս պատշգամբը ձեռքի փոքրիկ զամբիւղով և մօտ կանչելով տ. Զէնգլաուրին՝ ասում են նրան, որ գնում են բաղնիս և կը վերադառնան երկու ժամից յետոյ, ուստի խնդրում են այդ ժամանակ թէյ պատրաստել։

Նոր տնւորների «բաղնիս» գնալուց յետոյ, տ. Զէնգլաուրը հարևաններին յայտնում է իր տպաւորութիւնները. յայտնելու միջոցին ուրախութիւն է յայտնում, որ լաւ պայմաններով կարողացաւ տալ իր սենեակները այդպիսի համակրելի տնւորների։ Հարևանուհիներից մէկը, տ. Պ., այդ խօսքերին իբրև պատասխան ասում է, որ իբր բժիշկը այնտեղից դուրս չեկաւ, իսկ յետոյ դարձեալ կատակելով աւելացրեց. «Նայեցէք, չը մորթեցին արդեօք բժշկին ձեզ մօտ»։ Ով կարող էր կարծել, որ այդ անմեղ կատակը սարսափելի ճշմարտութիւն կը հանդիսանայ։ Ամենքը կարծում էին, որ բժիշկը դուրս եկաւ գնաց, թէև նրա գնալը ոչ ոք չէր նկատել։

Պարզվել է, որ երիտասարդ զոյգը Մօսկօվսկայա փողոցից նստելով միևնոյն կառքը, որով եկել էր բժիշկը երիտասարդի հետ, գալիս է Երևանեան հրապարակը, ուր վճարելով կառապանին մի րուբլի, նստում է մի ուրիշ կառք։ Այդ կառապանը արդէն կալանաւորված է, բայց նրա ցուցմունքը առանձին լոյս չէ կարողացել սփռել գործի վրա։

Յուլիսի 15-ի ցերեկը քննիչի ներկայութեամբ լուսանկարեցին այն սենեակը, որտեղ սպանել են բժշկին։

Այդ օրն էլ ոստիկանութիւնը Թիֆլիսի մօտիկ Շվինդիս գիւղում կալանաւորում է Մարտիրոսեան ազգանունով երիտասարդ ամուսիններին։ Նրանց ճանաչել են թէ տանտիրուհի տ. Զէնգլաուրը և թէ կառապանները։ Կալանաւորված են թէ տղայի և թէ կնոջ ծնողները։ Ամուսինները ուրանում են, որ իրանք են սպանողները։

*

Մարտիրոսեանը նախկին զինւորական ֆելդշեր է եղել, պաշտօնից զրկված։ Յետոյ նա գնում է Մօսկվա ընդունվելու համալսարան, բայց այդ բանը նրան չէ աջողվում։ Բժշկի հետ ծանօթութիւն է ունեցել երկու տարի առաջ, յաճախելով նրա մօտ բժշկվելու համար։ Բժշկութիւնը աջող ելք է ունենում, որից յետոյ մի օր, անցեալ ամառ, Մարտիրոսեանը մօր հետ գալիս է շնորհակալութիւն յայտնելու։

*

Վարձելով Մօսկօվսկայա փողոցում սենեակ՝ Մարտիրոսեանը տանտիրուհուն չէ յայտնում իր ազգը և ով լինելը։ Ոստիկանութիւնը համեմատելով տանտիրուհու արած նկարագրութիւնը իր նորեկ կենողի մասին, համոզվում է, որ դա ինքն Մարտիրոսեանն է, որը բնակվում է Վեդզինսկայա փող. № 15 տանը։ Երբ ոստիկանութիւնը գալիս է այստեղ, տանը ոչ ոք չէ լինում, բացի ծնողական մի հարսից։ Ոստիկանութեան հարցու փորձին նա ասում է, որ իրան յայտնի չէ թէ ուր են գնացել Մարտիրոսեան ամուսինները։ Այս տան մօտ պահվում են ոստիկաններ։ Երեկոյեան դէմ տանը մօտենում է մի դատարկ կառք. կասկածելով կառքի մասին, ոստիկանները դուրս են գալիս և ձերբակալում կառապանին. բանից դուրս է գալիս, որ Մարտիրոսեանը կնոջ հետ գտնվում է Օրթաճալայի Ծիրանաւոր եկեղեցու մօտ գտնվող Շինդիս գիւղում, որտեղ և ձերբակալվում են։

*

Երիտասարդ զոյգերը նորապսակներ են և պսակի օրից անցած կը լինի հազիւ եօթ ամիս։ Կինը ջահել է և գեղեցիկ։ Ամուսինը նիհար կազմուածքով։

ԲԺԻՇԿ ԵՓՐԵՄ Ա. ԱՂԱՄԱԼԵԱՆ

Վայրագ կերպով սպանված բժ. Եփրեմ Աստ. Աղամալեանը բնիկ շուշեցի էր, մի հին, ամենից յարգված վաճառականական տոհմից, 49 տարեկան հասակով։

Միջնակարգ կրթութիւնը նա ստացել էր Թիֆլիսի II կլասիկական գիմնազիայում, որը 1884 թ. վերջացնելով նա անցաւ Մօսկվայի համալսարանը։ Ապա վերադառնալով Թիֆլիս (1889 թ.) երիտասարդ բժիշկ Աղամալեանը մտնում է Միքայէլեան հիւանդանոցը կատարելագործվելու։ Խօլերային համաճարակի ժամանակ, 1892 թ., նա Շուշում ստանձնեց խօլերային հիւանդանոցի հսկողութիւնը, իսկ յետոյ տեղափոխվեց Թիֆլիս, ուր մօտ 18 տարի զբաղված էր մասնաւոր պրակտիկայով. նա յայտնի էր որպէս հմուտ բժիշկ և ունէր բաւական խոշոր թւով հիւանդ պացիենտներ։

Հանգուցեալի մահով նրա ընտանիքը կորցնում է իր միակ կերակրողին՝ մնալով գրեթէ անապահով. նա թողել է մօտ 90-ամեայ մօրը, ամուսնուն՝ երկու արու զաւակներով։

Մեր վայրենացած բարքերի ցայտուն արտայայտիչ այս սարսափելի սպանութիւնը խիստ վրդովել է Թիֆլիսի հասարակութեանը։

—

Ուրբաթ, յուլիսի 16-ին, Միքայէլեան հիւանդանոցի մատուռում հասարակութեան խուռն բազմութեան ներկայութեամբ կատարվեց հանգուցեալ բժիշկ Աղամալեանցի հոգեհանգիստը։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Ռօմանօվսկի (Կուբ. շրջ.), 12 յուլիսի

«Кубанскій Край» թերթի № 158-ում, զինւորական շրջանի պետի արձակած վճիռների շարքում, տպված է, որ, «Կովկասի Փոխարքայի որոշումով, Ռօմանօվսկիի հայոց աղօթատան տիրացու Սիմէօն Գրիգորեան Կորժենեանը, հինգ տարով աքսորվում է Կովկասի սահմաններից, իբրև ժողովրդական կարգերի ու կանօնների ընդդէմ գնացող վտանգաւոր անձնաւորութիւն»։ Կորժենեանը 50 տարեկան էր։

Դիտող

—

Մանգլիս, 14 յուլիսի

Մանգլիսը իր ճոխ բուսականութեամբ և մեղմ կլիմայով ամենագեղեցիկ ամարանոցներից մէկն է։ Ահա այդ է պատճառը, որ դէպի իրան է հրաւիրում մեծ թւով ամառողների, մեծ մասամբ թոյլ կազմուածք ունեցողների, որոնք գալիս են օգտվելու նրա զով, մաքուր և առողջարար օդից և եղևնեայ անտառներից։

Այստեղ են գտնվում մեր դերասաններից ոմանք, որոնք տալիս են ժողովրդի համար ներկայացումներ հանրամատչելի գներով։

Տեղիս հայոց եկեղեցու ներքին և արտաքին բարեզարդութեան համար մօտ օրերս տրվելու է մի ներկայացում, որին իրանց յօժար կամքով մասնակցելու են այստեղ գտնվող դերասան-դերասանուհիները։

Բ. Բերինեանց

—

Կարս, 14 յուլիսի

Տեղիս ուսուցիչներից մէկը գնում է քաղաքիս յետ ընկած թաղերը, մտնում բազմամարդ հրապարակներում, բացատրում ամբոխին, թէ մարդիկ ինչպէս պէտք է պահպանեն իրանց խօլերայից ազատվելու համար. նա թւում է, թէ ինչ ուտելիքների վերաբերմամբ ժուժկալ պիտի մնալ և այլն՝ Դասախօսը ի միջի այլոց մեզ պատմեց հետևեալը.

«Մինչդեռ ես խրատում էի չուտել վտանգաւոր մրգեր, հէնց այդ ժամանակ մարդու մէկը իր գլխից շատ մեծ վարունգը կլպելուց յետոյ՝ նախ սկսեց կլեպները ուտել, յետոյ վարունգը։

«Հարցնում եմ.

«—Այ մարդ, ախր այդ վարունգը բոլորովին դեղնել է. դա տեղն ու տեղը թոյն է, ինչպէս ես ուտում, ինչու չես լսում. վերջապէս կլեպները ինչու ես ուտում։

«— Է՜հ. բան չունիմ, աղա. թէ Աստուած չէ կամեցել որ ես մեռնեմ, խիարն ինչ կարող է անել։ Կլեպներն էլ ուտում եմ նրա համար, որ շատ մոտ կլպեցի»։

Մի բժիշկ էլ հետևեալ դէպքը պատմեց մեզ.

«Գնում եմ հիւանդին այցելութեան. հարցնում եմ անցած օրվայ տւածս պօրօշօկների մասին։ Հիւանդը բոլոր պօրօշօկները դնում է առաջս և ասում.

«— Չը խմեցի այդ պօրօշօկները նրա համար, որ բոլորն էլ ասում են, թէ դա թոյն է. բժիշկը տուել է մեռցնելու համար։

«Հիւանդի գլխից այդ սխալ կարծիքը հանելու համար բոլորի ներկայութեամբ ինքս խմեցի պօրօշօկները։ Ցաւալին այն է,—բողոքեց բժիշկը,—որ այդպիսի սխալ քարոզներ տալիս են ժողովրդին ցիլինդրաւորները ևս»։

Ս. Տէր-Մելքիսեդեկեան

—

Թիֆլիս, 15 յուլիսի

Որևէ թիւրիմացութեան առիթ տուած չը լինելու համար շտապում եմ Շնող գիւղում պատահած խօլերային դէպքի մասին «Մշակի» № 153-ում իմ տուած սխալ տեղեկութիւնն ուղղել։

Ահա փաստը. 3 շաբաթ սրանից առաջ Վասիլ Տէր Բարսեղեանը Թիֆլիսից գնալով Շնող՝ հիւանդանում է խօլերային նշաններով. արտաքօրութիւնը ուղարկված է եղել Թիֆլիս քննելու, որի հետևանքի մասին միայն իմացվեց, որ խօլերայով է հիւանդացած եղել. հիւանդը առողջացած է և ուրիշ դէպք տեղի չէ ունեցել։

Մ.

—

Յուլիսի սկզբներում մի փոքրիկ խմբակ Թիֆլիսից ուղևորվեցինք Անի՝ հնութիւնները տեսնելու։ Թէ աւերակների և թէ պեղումների միջոցով հողի տակից հանված և պրօֆ. Մառրի թանգարաններում կարգով դասաւորված անգին քանակութեամբ հնութիւնների պատմական նշանակութեան մասին անհնար է որոշ գաղափար կազմել առանց մասնագէտ ուղեցոյցի բանաւոր բացատրութեան, ուստի մեծ էր մեր ուրախութիւնը, երբ պրօֆ. Մառրի ուսանող օգնական Աշխարհբէգ Քալանթարեան ամենայն սիրով յանձն առաւ մեզ ուղեկցել և մի ամբողջ օր շրջելով մեզ հետ աւերակների մէջ, ցոյց տուեց և բացատրեց, թէ թանգարանի իրերի և թէ քաղաքի հնութիւնների նշանակութեան մասին։ Յայտնում ենք պրօֆեսոր Մառրին և երիտասարդ ուսանողին մեր խորին և անհուն շնորհակալութիւնը։

Ի դիմաց այցելու խմբի՝

Բ. Մկրտումեան

—

Զաքաթալա, 13 յուլիսի

Լրագիրները միաձայն կոչ են անում ջուրը մաքրել, բայց լսողն ով է։ Զաքաթալան ամբողջ Կովկասում միակն է իր ջրի առատութեամբ, բայց ամառը զաքաթալացին աղտոտ ջուր է խմում. Զաքաթալայի ուսումնարանների աշակերտ-աշակերտուհիները աղտոտ ջուր են խմում. զաքաթալացու

հացթուխը աղտոտ ջրով է իր խմորն անում: Ճիշդ երկու տարի առաջ, քաղաքացիների խնդրքի համաձայն, քաղաքային կասսայից 1500 ր. է յատկացված քաղաքին մաքուր ջուր մատակարարելու համար, բայց մինչև այսօր թէ վճիռը թղթի վրա և թէ գումարն է կասսայում մնում. իսկ զաքաթալացին աղտոտ ջուր է խմում:

Զաքաթալան իր ամբողջութեամբ երեք դրոց ունի, որոնցից մէկը քահանան է, երկուսը վարժապետ. բայց դրանք ինչու չեն գրում. պատճառը հետևեալն է:

Քահանան ժամանակ չունի. Նրա ժամերը վաճառված են հինգ մասի վրա. առաջին մասում իր քահանայական կարգն ու պաշտօնն է, երկրորդ մասում՝ ուսումնարաններում դասատուութիւնն է, իսկ մնացեալ երեք մասում թղթախաղն է: Ժողովուրդը նրան արգելեց կլուբում խաղալ, բայց յունքը շինելու տեղ աչքն էլ հանեց. Նա այժմ մասնաւոր տներում ամբողջ գիշերներ է անցնում կանաչ սեղանի առաջ: Մի ուսուցիչ ունենք, որ օրվայ ամբողջ 24 ժամում 23-ը միայն փողի համար է մտածում. իդէալ ասված բանը նրա համար նշանակութիւն չունի: Իսկ միւս ուսուցիչը մի տարվայ մէջ երեք աղջիկ է նշանում. էլ նրա գլխում ինչ գրելու բան կը մնայ:

Մնացեալ ժողովուրդը Ագուլիսից, Ղարաբաղից, Նուխուց եկած բաղդախնդիր անգրագէտ վաճառական ապէրներ են:

Ահա ձեզ Զաքաթալայի կարճ նկարագրութիւնը. մնացեալը յետոյ: Յովհ. Անիեան

ՉԸ ՏԵՍՆՎԱԾ ԴԺԲԱՂԴՈՒԹԻՒՆ

I

Բագու, 11 յուլիսի

Ամսիս 11-ին, կիրակի, երեկոյեան ժամը 7-ին, երբ նոր մեծ բուլվարում երկսեռ հազարաւոր բազմութիւն էր զբօսնում, մի խումբ, բաղկացած կանանցից, տղամարդկանցից և երեխաներից, նստում է նաւակ՝ ծովի երեսին զբօսանք կատարելու: Պատմում են, որ զբօսանք կատարողների թիւը 25-ից աւելի է լինում:

Երբ նաւակը Բաիլովից վերադառնալիս է լինում ու պիտի մօտենար ափին, նոյն ժամին էլ Հաջիևվի «Վիւն» կոչված նաւը ծովն է դուրս գալիս: Ըստ երևոյթին այդ երկու նաւերն իրար չեն նկատում և ընդհարվում են, որի հետևանքը լինում է այն, որ «Վիւնը» մի ակնթարթում Միրզայեանցի նաւակը խորտակվում և ջրի մէջ թափում նրա զբօսնողներին:

Օգնութիւն ոչ մի տեղից, չը նայելով որ հազարաւոր աչքեր են տեսել. նոյնիսկ խորտակող «Վիւն» նաւի ծառայողները անփոյթ են վերաբերվել և չեն խղճացել ոչ կանանց և ոչ էլ երեխաների յուսահատ ճչերին:

Ցաւալին մանաւանդ այն է, որ ծովի յատակում մնացողները յայտնի չեն թէ ովքեր են և քանի հոգի են մնացել: Ինչպէս իմացանք, երեք հոգի կարողացել են ազատվել, որոնք այնպիսի սարսափ և ահ ու դող են զգացել, որ ուշքի չեն գալիս պատմելու մանրամասնութիւնը, կանանց, երեխաների և մարդկանց թիւը: Կիսակենդան ազատվել են նաև 8 հոգի:

Մինչև ներկայ րոպէիս ջրից հանել են վեց խեղդված դիակ, որոնցից երկուսը կին, երեքը տղամարդ և մինը պատանի գիմնազիստ:

Դիակները ուռած են, երեսները, ձեռքները, ոտքները և մարմինը ջարդված, ճանգռըված, որը ցոյց է տալիս, որ թէ խորտակման ժամանակին են աջ ու ձախ ընկել և թէ ջրի ալիքների հետ մահվան վերջին րոպէներին կռուել:

Զինուորական նաւաստիները շարունակում են հետազօտութիւններ կատարել ջրի տակ նոր դիակներ հանելու, և աշխատանքը կատարվում է խիստ խնամքով:

Հանված դիակները ցոյց են տալիս, որ այդ խեղճերը լաւ հագնված, մատանիներով, նոր հագուստով և այլ զարդերով զուգված են եղել:

II

Բագու, 12 յուլիսի

Խորտակված նաւակի մէջ գտնվողների թիւը մինչև ներկայ րոպէիս էլ ճիշդ իմանալ չեղաւ: Ազատվածներից ոմանք այդ թիւը 28 են ասում, ոմանք 35 հոգի: Ազատվածների թիւը 12 է:

Խորտակված նաւակը ծովի յատակից դուրս քաշեց «Бакинецъ» նաւը:

Ջրասոյզ եղած նաւակը խորտակվել է ինչպէս առաջամասից, այնպէս և կողերից: Նա դրված է ծովի ափին և շրջապատված հետաքրքիր բազմութեամբ:

Առ այժմ պարզվեցին խեղդվածներից երեքի անձնաւորութիւնները. դրանցից մէկը գիմնազիստն է Ռօզէնբերգ ազգանունով, միւսը՝ Ասրիեանց, իսկ երրորդը Ֆիլօնօվա անունով մանկահասակ մի կին:

Աւելի սրտայոյզ է այն, որ ազատվածներից մէկի գրկին գտնվում էր ծծկեր երեխայ: Մայրական սէրը այնքան անկեղծ է եղել, որ կինը, ծովի ալիքների հետ կռուելով, մանկանը բաց չէ թողել, և երկուսին էլ միասին ջրից ազատել է մօտիկ գտնվող լողարանում լողացողներից մէկը: Դրանց կեանքն անվտանգ է ճանաչված:

Որքան կարողացանք իմանալ, 12 հոգի ազատված են, 6-ը խեղդված են արդէն, 6 դիակ էլ այսօր են հանել: Կարծվում է, որ 8—10 դիակ էլ պիտի լինի: Հետազօտութիւնը շարունակվում է: Ս. Գարագաշ

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵԶ ՄՕՏ*)

Մի որևէ հեղինակի մենք կարող ենք յաճախ համարել գեղարուեստական տեսակէտից թուլութիւն, ոչնչութիւն. շնորհիւ դրան անշուշտ նրա հասարակական հայեացքները ևս մեծ չափով կը կորցնեն, կունենան չափազանց թոյլ ազդեցութիւն, նշանակութիւն: Նա որպէս գեղարուեստական մեծութիւն հէնց դրա համար էլ թողնվում է անուշադիր: Բայց ի հարկէ կարող է պատահել, որ նա, չը նայած իր գեղարուեստական ոչնչութեան կամ չափազանց թուլութեան, կը գրաւէ մեր ուշադրութիւնը մի այլ ասպարէզում եւ գուցէ դեռ այդ ասպարէզում ստանայ մեծ հռչակ: Օրինակ կարող է լինել Լասսալը, որի «Ֆրանց ֆօն Զիկինգէն» դրաման շատ քչերին է յայտնի, բայց միևնոյն Ֆէրդինանդ Լասսալը ծանօթ է ամենալայն հասարակական խաւերում՝ բուրժուական և յետադիմական-աւատական նոյնիսկ բանակներում, որպէս խոշոր հասարակական գործիչ:

Իսկ պրօլետարական խաւերի համար նա նոյնիսկ անգնահատելի և համակրելի, սիրելի գործիչ է: Ի հարկէ կարող է պատահել դրա հակառակը. հասարակական-քաղաքական ասպարէզում նա չէ կարող ներկայացնել այն, ինչ որ գեղարուեստական-գրական գործունէութեան մէջ: Գեղարուեստի մէջ նա արծարծում է միևնոյն հայեացքները, միևնոյն հասարակական հայեացքները, աւելի ուժեղ և ազդու. այդ դէպքում նա մեզ համար գնահատելի է որպէս գեղարուեստական ստեղծագործող ույժ, որպէս մեզ մօտ, մեզ սիրելի, մեր հայեացքներին մօտ պօէտ: Օրինակ կարող է լինել Մաքսիմ Գօրկին, Էմիլ Վէրհարնը:

Միւս կողմից կարող ենք երևակայել և այլ դասաւորում. Զօլան, Իբսէնը օտար մարդիկ են մեզ համար իրանց գրական իդէալներով, իրանց սօցիալական որոշ աշխարհահայեացքով, բայց որպէս կասէք ուժեղ երգիչներ, մարդկային ցաւերը զգացող և խորհող անհատներ, գեղարուեստին յատուկ մեծ ույժով նրա տարբեր կողմերը արտայայտողներ՝ նրանք գրաւում են մեր համակրանքը: Իսկ մանր բուրժուական տարրը սիրում են դրանց նաև նրանց ուրոյն հասարակական աշխարհահայեացքի համար: Որպէս Գօրկին, Վէրհարնը պրօլետարիատի պօէտներն են, այնպէս՝ և Զօլան, Իբսէնը մէշչանական տարրերի երգիչներն են: Եւ ի հարկէ միևնոյն վերաբերմունքը մենք կը գտնենք հասարակական այլ դասակարգերի մօտ. եթէ բուրժուական քննադատութիւնը գովում է և սքանչանում է Մէօնիէի քանդակներով, Վէրհարնի բանաստեղծութիւններով և Գօրկու վէպերով, նրան այդտեղ գրաւում է նրանց արտադրութիւնների գեղարուեստական կողմը, խորութիւնը, ստեղծագործական ույժը. իսկ դրանց սօցիալական ձգտումները նրանք համարում են միայն մի պակաս, որ աւելի նսեմացնում է նրանց երկերի ույժը:

Մի նկատողութիւն էլ. մեզ մօտ մի քանի իւրօրինակ բանաստեղծներ գեղարուեստական ասելով հասկանում են լեզուի առանձին ճոխութիւն, գեղեցիկ բառեր, վանկեր և այլն: Եւ միաժամանակ այդ կողմից էլ մեզանում շատերը մօտենում են գեղարուեստական գնահատութեան: Այն ինչ՝ դա էսթէտիքական քննադատութեան ամենագռեհիկ ըմբռնումն է. քննվում է սովորաբար հեղինակի տեխնիկան, նրա լեզուն և ապա որոշվում է, թէ որքան գեղարուեստական կարող են համարվել նրա երկերը:

Վերջերս այդ իւրօրինակ հասկացողութեան վարդապետը հանդիսացաւ բանաստեղծ Սիմ. Բաբիեանը, որ ի հարկէ աւելի ևս զարմանալի է: Չենք կարծում, որ բանաստեղծ Բաբիեանը ծանօթ չը լինի Վէրհարնի հետ, որի բանաստեղծութիւնների մեծ մասը չափազանց հեռու են ընդունված տաղաչափական կանոններից. և ի հարկէ Սիմ. Բաբիեանի տաղաչափական ճաշակին նրանք չեն բաւարարեցնի: Որպէս յայտնի է, բէլգիացի բանաստեղծի ստանաւորների ընորոշ կողմերից մէկը նրա արտաքին կոպտութիւնն է և տաղաչափական ընդունված կանոնների դէմ ապստամբութիւնը, բայց դրանով նրանք ի հարկէ չեն դադարում գեղարուեստական լինելուց: Նրա կոպիտ, երկաթէ հիւսուածքում կայ առանձին, տարերային մի գեղեցկութիւն,—նկատում է իրաւամբ Վէրհարնի քննադատներից մէկը:

Նոյնը կարելի է ասել և ռուս բանաստեղծ Կոլցօվի մասին, որը բացի նրանից, որ ստեղծում է իր ստիլը, իր կարճ, ու կրկնվող տաղերը, ընորոշվում է նաև իր ծայրայեղ անգրագիտութեամբ: Կարդացէք միայն նրա երկերի վերջին հրատարակութիւնը Լիաշչենկօյի խմբագրութեամբ և դուք կը տեսնէք, որ նրա բոլոր բանաստեղծութիւնները գրված են եղել անհամար և կոպիտ սխալներով լի և ամենևին չեն կրել այն յղկված արտաքինը, որ ունեն այդ նոյն բանաստեղծութիւնները հրատարակութիւնների մէջ: Եւ չը նայած դրան՝ այդ անգրագէտ բանաստեղծը ունի սքանչելի երգեր, որոնցից մի քանիսը այնքան բանաստեղծական են, որ ամենանշանաւոր կօմպօզիտօրները՝ Ռուբինշտէյն, Դարգօմիժսկիյ, Գլինկա, Բալակիրեվ և այլք գրել են երաժշտութիւն:

Եւ այդպիսի օրինակներ շատ կարելի է բերել: Իսկ որքան երիտասարդ հայ բանաստեղծների, ժողովրդից ելած տաղանդաւոր սկսնակների մեր «հայկաբան» քննադատները մեռցրել են իրանց տաղաչափական քննադատութեամբ՝ խրախուսելու և ոգևորելու տեղ: Դրանով չէ՞ բացատրվում արդեօք, որ մեր ժողովրդական երգիչների՝ աշուղների սքանչելի, տաղանդաւոր երգերը մինչև այժմ էլ մոռացված են:

Մենք ի հարկէ չենք ժխտում լեզուի, գրական որոշ արտաքին յատկութիւնների դերը, բայց, կրկնում ենք, այդ չէ կարևորը, և յամենայն դէպս գռեհկութիւն կը լինի շփոթել այդ՝ գեղարուեստի հետ:

Գեղարուեստական գրականութեան քննադատը, մեր կարծիքով, իր նպատակը պիտի դնի հասկանալ հեղինակին. թէ ինչ միջոցով է կատարվում, դա ուրիշ խնդիր է. յամենայն դէպս մենք աշխատում ենք ըմբռնել, թէ որքան անկեղծ նա կարողացել է արտայայտել իր հոգեկան զգացումները, մտածումները, որքան ուժեղ է նրա ստեղծագործական թռիչքը, որքան աջող է նա կարողացել այդ արտայայտել:

Ի հարկէ «զուտ գեղարուեստական» քննադատութիւն անհնարին է երևակայել. իր սքանչելի քննադատ՝ հեղինակին աւելի լաւ հասկանալու, լաւ ըմբռնելու համար՝ անհրաժեշտօրէն պէտք է աչքից չը թողնէ և նրա հասարակական աշխարհահայեացքը, նրա ձգտումները և հակումները:

Աւելի ազատ է սօցիօլօգիական քննադատութիւնը. քննադատը այդտեղ կարող է մի րոպէ նոյնիսկ ամենևին չը շօշափել քննադատութեան օբյեկտի գեղարուեստական կողմը, մանաւանդ երբ նա քննում է հեռու անցեալի ներկայացուցիչներին: Նրա նպատակն է միայն անաչառ վերլուծելով հեղինակի երգերը՝ որոշել նրա սօցիալական բովանդակութիւնը, որոշել այդ երգերի հասարակական արժանիքը:

Սօցիօլօգիական քննութեան մեծ արժէքը անշուշտ կայանում է նրանում, որ կարող է աւելի օբյեկտիվ լինել, աւելի գիտական, բայց և սօցիօլօգիական քննութիւնը, պէտք է նկատել, բոլորովին կտրված չէ կարող լինել միշտ գեղարուեստական կողմի քննութիւնից: Յաճախ մենք ստիպված ենք լինում շօշափել և գեղարուեստական կողմը, մանաւանդ երբ մենք քննում ենք մեր ժամանակակիցներին: Դա և կարևոր է, որովհետև դրանց երգերի բովանդակութեամբ պարզվում է այն հասարակական խմբակի հասունութիւնը, որի խոհերը արտայայտիչն են հանդիսանում նրանք. միւս կողմից՝ մենք պիտի չափազանց զգոյշ լինենք, որովհետև, ընորոշելով այս կամ այն գրողի՝ բանաստեղծին, մենք իրաւունք ենք տալիս մնացեալ հասարակական խմբակցութիւնների ներկայացուցիչներին յաւելու այդ բանաստեղծի տեսնել որոշ հասարակական դասակարգի երգիչ, և սրա բանաստեղծութիւնների բովանդակութեամբ չափել և այդ հասարակական դասակարգի իդէօլօգիայի էսթէտիքական ճաշակը: Որովհետև, պարզ է, եթէ մենք կը գովենք էսթէտիքական տեսակէտից մի ոչնչութիւն, դա ցոյց կը տայ միայն մեր էսթէտիքական «համեստ» պահանջները. ահա դրա համար էլ մենք կամ պիտի ժլատ լինենք մեր քննութեան մէջ հեղինակի գեղարուեստական յատկութիւնների վերաբերեալ, կամ պիտի կշռելով և հիմնաւորելով արտայայտենք մեր այդ կարծիքները: Իսկ աւելի ևս մենք պիտի խուսափենք անելու այն ընդունված սխալը, որը, որպէս մենք չեշտեցինք, հայ գրական քննադատների ամենաբնորոշ կողմն է: Երբեք մենք ոգևորվելով հեղինակի գաղափարներով չը պիտի կուրանանք, և չը պիտի մեծարենք, փառաբանենք նրան հէնց միայն իր արտայայտած համակրելի մտքերի համար:

Մեր վերջին խօսքերը գրում ենք B. Lucifer-ի և Credo-ի պօլէմիկայի անմիջական տպաւորութեան տակ. մեզ թւում է, թէ արդէն յիշված սխալից զերծ չէ մնացել և B. Lucifer-ը: Դրա վրա կը կանգնենք մենք այժմ: Կարինեան

Պետերբուրգ

(Կը շարունակվի)

*) Տես «Մշակ» № 154.

ԽՈԼԵՐԱ

— Յուլիսի 15-ին խոլերային նշաններով հիւանդացել են և ուղարկվել խոլերային բարակները. 1) Ռուստավէլեան փող. № 45 տանը՝ Սօֆիա Բատուբաշվիլին, 80 տար.: 2) «Վակէ» արուարձանում, սեփական տանը՝ Բորչալուի գաւառի Պրիվօլնա գիւղի բնակիչ Մատրէօնա Պօլօվօվան, 55 տար.: 3) Գօնչարնի նրբափողոցում № 10 տանը՝ Թիֆլիսեցի Իսահակ Իվանովիչ Ախալկացին, 50 տար., որը մեռաւ: 4) Սալիանսկայա փող. № 11 տանը՝ Կարսի շրջանի Կաղզուան գիւղացի Մանուշակ Կարապետօվան, 70 տար.: 5) Ելիզավետինսկայա փող. № 224 տանը՝ սղնախեցի Սօլօմիա Ամիրագօվան, որ բժշկվում է տանը: 6) Երկրորդ Դէպուտատսկայա փող. Դարբասանօյի տանը՝ քաղաքապահի կին Եւդօկիա Ստաբիգինան, որը մեռաւ: 7) Ալաջինսկայա փող. № 5 տանը՝ Մցխեթի գաւառի բնակիչ Ստեփանիդա Դմիտրիեվնա Մայօրօվան, 70 տար.: 8) Յուլիսի 14-ին խոլերային նշաններով հիւանդացաւ Թիֆլիսի գաւառապետի վարչութեան պահակ՝ Ալէքսանդր Խարաբաշվիլին: Հիւանդացածների բնակարաններում ախտահանութիւն է կատարված:

— Բիւլլետեն.—Յուլիսի 15-ի առաւօտ. ժամը 9-ից մինչև յուլիսի 16-ի առաւօտ. ժամը 9-ը Թիֆլիսում խոլերայով հիւանդացել են 2 հոգի, խոլերային նման հիւանդութեամբ՝ 1 հոգի: Հիւանդանոցում կային 77 հոգի, աւելացել են 2, առողջացել և դուրս են եկել 8, մեռել է 1, ներկայումս կան 70 հոգի:

15 յուլիսի

Պետերբուրգ.—Բժշկական խորհրդին կից կազմված յատուկ յանձնաժողովը խոլերայի դէմ կռուելու համար Պետերբուրգում այն կարծիքը յայտնեց, որ խոլերայի դէմ կռուելու համար պէտք է այժմ և եթ բոլոր միջոցները գործ դնել լիապէս: Նեվա գետը վարակվելուց պաշտպանելու համար անհրաժեշտ է պրէֆիլտրատներ շինել, բարւոքել ափային պահակախումբը, յատուկ ուշադրութիւն դարձնել անվնաս դարձնելու կանգնած ջրերը և հիւանդանոցները: Յանձնաժողովը խորհուրդ է տալիս կազմակերպել էժանագին ճաշերի բաշխումը չքաւոր բնակիչներին և լայն կերպով ծանօթացնել ազգաբնակութիւնը հիւանդութեան առաջն առնելու միջոցների հետ: (Հ. Փ.)

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

— Յուլիսի 14-ի երեկոյեան Թիֆլիս վերադարձաւ սենատոր Ռէյսկէն, որը գնացել էր վերստուգելու գաւառական հաստատութիւնների գործերը հետևեալ մարշրուտով. Գանձակ, Շուշի, Նուխի, Զաքաթալա, Սղնախ, Թելաւ և Թիոնէթի: Այսօր, յուլիսի 17-ին, Ռէյսկէն մտադիր է գնալ դէպի Բօրժօմ, Ախալցխա, Ախալքալաք, ապա Քութայիսի և Սև-ծովեան նահանգները:

— Թիֆլիսի 12 րդ ոստիկանամասում գտնվող կայքերի գնահատութիւնը, ինչպէս յայտնի է, վաղուց արդէն աւարտված է: Գնահատական յանձնաժողովը այդ գնահատութիւնների դէմ ստացված սակաւաթիւ բողոքները քննութեան առնելով մտցրել է հարկաւոր փոփոխութիւնները:

Այդ մասի գնահատական տուրքը աւելացել է 15—20% շնորհիւ այն հանգամանքի, որ նախ՝ առաջներում բաց թողնված կայքերը այժմ ենթարկվել են գնահատութեան և երկրորդ՝ որ տների եկամուտները համեմատաբար այժմ աճել են:

— Նախալովկայում Բուլիսավսկայա փողոցի № 51 տանը ինքնասպանութիւն է գործել օր. Եկատերինա Մանուիլովա՝ ընդունելով քացախի թթու: Անձնասպանութեան պատճառը հետևեալն է: Յուլիսի 11-ին նշանակված էր Եկատերինայի պսակը Փէլիքս Մօսուիլօյի հետ. պսակադրութիւնը պիտի կատարվէր Իրդուբէյի եկեղեցում: Երբ դժբաղդ օրիորդը հարսանեկան հագուստով սպասում էր իր փեսացուին, յանկարծ նրան յանձնեցին մի նամակ, որի մէջ գրված էր. «Եկատերինա Գրիգօրեվնա, ես լուծեցի իմ վէճը և այժմ լինձ բաւականացած զգալով ասում եմ՝ մնաք բարև: Ֆէլիքս»: Օր. Մանուիլովան չը կարողանալով տանել այս խայտառակութիւնը՝ գերադասել է մեռնել: («Յ.»)

— Կ. Հ. Բ. Ընկ. խորհուրդը խնդրում է մեզ տպել հետևեալը. «Խորհուրդը ստացել է հետևեալ նուիրատուութիւնները. «Մշակ» լրագրի խմբագրութիւնից՝ նուիրած Բօղդան Խասպարեանից ի յիշատակ հանգուցեալ Մովսէս Թաւադեանի՝ յօգուտ ընկ. ձրի և էժանագին աշակերտական ճաշարանի՝ 75 րուբլի. Առևտրակ. տուն եղբ. Սէյլանեաններից յօգուտ ընկ. ձրի թէյարանի՝ 2 ֆունտ թէյ և 1 պուդ շաքար: Խորհուրդը յայտնում է իր խորին շնորհակալութիւնը վերոյիշեալ նուիրատուներին»:

— Թիֆլիսի վաճառականների աւագ Ար. Ն. Միլօվը, երկամսեայ արձակուրդ ստանալով նահանգապետից, մօտ օրերս հեռանալու է քաղաքից: Նրա բացակայութեան ժամանակ փոխարինելու է նրա օգնական Վ. Ս. Եղիազարեանը:

— Թիֆլիսի Հայուհեաց Որբախնամ Ընկերութեան վարչութիւնը խնդրում է մեզ տպել հետևեալը. «Վարչութիւնս ստացաւ յօգուտ Որբանոցի իշխ. Սարգիս և իշխանուհի Աննա Արղութեան-Երկայնաբազուկներից 25 րուբլի՝ հանգուցեալ բժ. Ազամալեանի դագաղի վրա պսակ դնելու փոխարէն, որի համար վարչութիւնս յայտնում է նուիրատուներին իր շնորհակալութիւնը»:

— Լօզանում (Շվէյցարիա) վրաց ուսանողների և գաղութի անդամների մէջ միտք է յղացել հիմնել մի թանգարան, որը գտնվելու է տ. Սկարժինսկայայի հիմնած ռուսական թանգարանին կից: Տիկ. Սկարժինսկայան իր գործունէութեանը տալիս է աւելի ընդարձակ բնոյթ. նա մտադիր է օգնել վրացի ուսանողներին, բարձրագոյն ուսում ստանալու գործում: Տ. Սկարժինսկայան, որ հանդիսանում է այս ինքնին գեղեցիկ գործի նախաձեռնողը, արժանի է ամենայն խրախուսանքի: Այս մասին Լօզանից յայտնվել է վրաց մէջ գրագիտութիւն տարածող ընկերութեանը, որը յոյս կայ թէ հարկաւոր ուշադրութիւնը կը դարձնի այս գործի վրա:

— Շուտափոյթ օգնութիւն հասցնող ընկերութեան գանձապահ-անդամ Ար. Ն. Միլօվը պատուիրել է Վիէննայի «Եակօվ Լօհնէր և ընկ.» ֆիրմային պատրաստելու մի կառք: Ի հաշիւ պայմանաւորված գումարի փոխադրված է արդէն 640 կրօն: Այդպիսով շուտափոյթ օգնութեան գործի կազմակերպութեան խնդիրը մօտիկ ապագայում իրականացած կը լինի: Առաջին և գլխաւոր քայլը կատարված է, ուրեմն մի ամսից յետոյ ընկերութիւնը կունենայ իր առաջին շուտափոյթ օգնութեան կառքը:

ՈՍՏԻԿԱՆԱԿԱՆ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

— Յուլիսի 15-ին, երեկոյեան ժամը 12-ին, Թիֆլիսի քաղաքացի շօֆէր Յովսէփ Բօրիսօվիչ Ծէյտլինը Ազատբէկօվի № 2 աւտօմօբիլով Միքայէլեան պրօսպէկտով անցնելու ժամանակ՝ № 171 տան դիմաց անցաւ դռնապան Կարապետ Դանիլանդեանի վրայով, փշրելով նրա ոտները և ջարդուածքներ պատճառելով մարմնի զանազան մասերին: Վնասվածին տարել են Միքայէլեան հիւանդանոց: Ծէյտլինը ձերբակալվեց:

— Յուլիսի 15-ին Դօրիյսկայա փողոցում № 14 տան մէջ Տուլայի նահանգի Ստարօ-Օսկօլսկի բնակիչ Միքայէլ Վասիլևիչ Աստրատօվը, որը ծառայում է տելեգրաֆի պաշտօնում Թիֆլիսի կայարանում, արբած դրութեան մէջ վէճի ժամանակ թեթև վիրաւորեց իր կնոջը: Վնասվածին փոխադրեցին Միքայէլեան հիւանդանոց: Աստրատօվը ձերբակալվեց:

ԻՐԱՑՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ԹԱՏՐՈՆ ԵՒ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆ

Հայոց Դրամատիկական Ընկերութեան Թատերասէրների խումբը յուլիսի 15-ին Զուբալովի Ժողովրդական տան թատրոնում, Աբէլեանի մասնակցութեամբ, ներկայացրեց Շիրվանզադէի «Պատուի համար» հանրածանօթ դրաման:

Ներկայացումը անցաւ աշխոյժ և սկզբից մինչև վերջ սահուն: Կենտրոնական դէմքը, ի հարկէ, դերասան Աբէլեանն էր, հարուստ վաճառական Անդրէաս Ելիզբարեանի դերում, որի՝ բեմի վրա երևալն անգամ աղմկալի ծափահարութիւնների պատճառ եղաւ: Նրա մասնակցութիւնը ներկայացման աջողութեան համար ինքն ըստ ինքեան երաշխաւորութիւն էր:

Միւս դերակատարները աշխատում էին անսամբլը պահպանել:

Այդ համառօտ նկատողութեամբ էլ, գուցէ, վերջացնէինք մեր ասելիքը ներկայացման մասին, եթէ չը լինէին մասնակցողների թւում երկու ուշագրաւ նոր ույժեր. մէկը տ. Ստեփանեանն է, իսկ միւսը՝ օր. Ժասմինը: Երկուսին էլ առաջին անգամն ենք տեսնում բեմի վրա, և այն տպաւորութիւնը, որ թողեցին նրանք իրանց խաղով, չափազանց նպաստաւոր է դերակատարների համար:

Պատասխանատուութեան տեսակէտից դրամայի երկրորդ լուրջ դէմքը Ելիզբարեանի Մարգարիտ աղջիկն է հանդիսանում: Տիկ. Ստեփանեանը պատկերացրեց նրան ճիշդ ըմբռնումներով և միայն տեղ-տեղ, հոգեկան վրդովմունքների ու զայրոյթի րոպէներին պակասում էին նրան միմիկան, դէմքի արտայայտութիւններն ու անխօս շարժումները:

Լըջախոհ ու ազնիւ Մարգարիտի կատարեալ հակատիպն է դուրս բերել հեղինակը նրա միւս քրոջը՝ թեթևամիտ ու պճնասէր Ռօզալիային. օր. Ժասմինը իր ազատ ձևերով ու շարժումներովը կարողացաւ վերապրեցնել նրան բեմի վրա:

Իբրև սկսնակ, նա ուշագրաւ ույժ է հանդիսանում. բեմի վրա նա կարողանում է տիրապետել իրան. ձևերի ու շարժումների մէջ չը կայ բռնազբօսիկութիւն, լեզուն ճկուն է ու թեթև, առոգանութիւնը մաքուր, դէմքը և ձայնը՝ բեմական: Իսկ բեմական ասպարէզին նուիրվողի համար դրանք առաջնակարգ պայմաններ են:

Հէնց այդ պատճառով էլ պէտք է փորձեր կատարել հանդէս եկող նոր ույժերի վերաբերմամբ:

Ապշեցուցիչ տպաւորութիւն է գործում ներկայացման ղեկավարների անփոյթ վերաբերմունքը: Քանիցս նկատողութիւն է արված, որ պէտք է ներկայացումը սկսել մի փոքր շուտ կամ, գոնէ, նշանակված ժամանակին, բայց, կարծես, աւելի ջգրու սկսվում է ժամը 9-ից էլ շատ ուշ և ուշ էլ վերջանում:

Այդ հանգամանքը մեծ դժգոհութիւն է պատճառում յաճախորդներին:

Շատերը անհնարին են համարում այդպիսի պայմաններում հայկական ներկայացումներ գալը:

Պէտք է մի փոքր էլ ուշադիր լինել դէպի հանդիսականները: Լ. Գ.

—

Մեծ-Ղարաքիլիսա, 14 յուլիսի

Ամսիս 11-ին ռոտոնդում տրվեց սէզօնի հինգերորդ ներկայացումը. խաղացին Գ. Սունդուկեանի «Քանդած օջախ» կօմէդիան:

Եթէ չեմ սխալվում, ծերունի հեղինակի այս հանրածանօթ պիէսը տեղական բեմի վրա առաջին անգամն է դրվում, չը նայած ունի 35 տ. գոյութեան իրաւունք և դեռ տասնեակ տարիներ էլ չի կորցնի իր գեղարուեստական նշանակութիւնը և թարմութիւնը:

Կօմեդիայի մէջ շօշափված ընտանեկան ցաւոտ խնդիրները բոլորովին համապատասխան են գաւառական ներկայ փոփոխվող կեանքին, որ նոր է աստիճանաբար մուտք գործում եւրոպական լուսաւորութիւնը իր դրական և բացասական կողմերով:

Տաղանդաւոր դրամատուրգը ֆոտոգրա-

[illegible]

Մ. Գ.

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

[illegible]

ուսումնասիրութիւնները յայտնագործում են երկու տիպերի ներկայութիւնը բուլգարական ազգի մէջ։

Բուլգարներին աջողվեց պետութիւն կազմել և ազդեցիկ դեր խաղալ Բալկանեան թերակղզում։ Այդ պետութիւնը երկար ժամանակ մաքառում էր Բիւզանդիոնի դէմ, իսկ յետոյ օսմանցիների դէմ, բայց վերջ ի վերջոյ ընկճվեց անհաւասար կռիւներից յետոյ։

Կորցնելով անկախութիւնը՝ բուլգարական ազգը թուլացաւ, ջլատվեց։ Ժողովրդի մի մասը ընդունեց մահմեդականութիւն, միւսը հովանաւորութիւն որոնեց յունաց պատրիարքարանում։

Միայն վերջին ռուս-թիւրքական պատերազմից յետոյ, երբ բուլգար ազգը ստացաւ ազատութիւն, նա սկսեց նորից վերագարձնել իր հին ույժը և հեղինակութիւնը և ներկայումս ազդեցիկ դեր է կատարում Բալկանեան թերակղզում։ Ա. Ք.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

Բաց-նամակ Սեդ. Աւագեանին

Իգդիր, 8 յուլիսի

«Մշակի» № 141-ում դուք, Սեդ. Աւագեան, պատասխանելով իմ նոյն թերթի № 93-ի գրութեանը, սպառնում էք դատաբան հրաւիրել ինձ որպէս զրպարտիչ, եթէ ես մի ամսվայ ընթացքում մամուլի մէջ փաստերով չը հաստատեմ իմ գրածները։ Շտապում եմ յայտնել, որ այդ սպառնալիքը ինձ բոլորովին չէ յուզում։ Սպասելով հանդերձ դատարանի արդար որոշման, պարտք եմ համարում ի համոզումն հասարակութեան ասել հետևեալը.

1) Սեդ. Աւագեան, դուք չէք հերքում իմ գրածի փաստական կողմի ոչ մի կէտը։ Ինքս իմ նամակում գրել էի, որ խանութն առնված է եղել Սմբատ Աւագեանի անունով և գրված է նրա անունով, որպէս մասնաւոր մարդու։ Բայց այդ ահա թէ ինչու է արված։ Յայտնի է, որ ուսումնարանը պատկանում է հոգևոր կառավարութեան. իսկ այս կառավարութեան վերաբերող բոլոր գործերը վարում է շրջանային դատարանը և ոչ հաշտարար դատարանը։ Գործը հեշտացնելու և ծախսերը թեթևացնելու համար ժամանակի հոգաբարձութիւնը օրէնքից շեղումն (обходъ закона) է կատարել, հաշտարար դատարանի միջոցով բանը վերջացնելու համար։ Սեդ. Աւագեանը և Իգդիրի ամբողջ հասարակութիւնը լաւ գիտէ, որ դա այդօրինակ դէպքերից առաջինը չէ։ Դեռ այս բոլէիս էլ նոյն եղանակով առնված և Աւագ Աւագեանի ու Մկրտիչ Կանայեանի անունով գրված են Իգդիրի եկեղեցուն պատկանող Ջարուխչի գիւղը և համանուն հողը, Լ. Տէր-Յարութիւնեանի և Օհ. Կամսարականի անունով գրված՝ դարձեալ եկեղեցապատկան երկու խամիլ հողը Իգդիրում։ Բայց եկեղեցին մինչև օրս օգտվում է այդ կալուածներից, և ոչ մի օր, Սեդ. Աւագեան, վերոյիշեալ մարդկանցից մէկն ու մէկը հրապարակ չէ գալիս իր «զրաւոր» դոկումենտներով և ձեզ նման տիրանում հասարակութեան սեփականութեան. չէ՞ որ նրանց «դոկումենտներն» էլ ձերի նման են «սուտ»։

2) Դուք ասում էք, որ ձեր եղբայրը «աճուրդի է մտել Եփրեմ Խուդգեարեանի, Ղարիբ Գրիգորեանի, Ս. Քհ. Սողոմոնեանի և Մար. Կանայեանի հետ, իբրև մասնաւոր գնող» և խանութը մնացել է ձեր եղբօր վրա։ Այն հանգամանքից, որ միւս հոգաբարձուներն և Մար. Կանայեանը ևս մտել են աճուրդի, ձեր «առողջ դատողութիւնը» եզրակացնում է, որ ձեր եղբայրը որպէս մասնաւոր գնող է աճուրդին մասնակցել. հակառակ դէպքում նրան չը պէտք է մրցակցէին նրա ընկեր հոգաբարձուները։

Բայց թոյլ տուէք ասել, որ սխալվում էք։ Հոգաբարձութիւնը իր ամբողջ կազմով և Մար. Կանայեանը, որպէս հասարակութեան տանուտէր, ոչ թէ նրա համար են մտել աճուրդի, որ գինը բարձրացնէին, այլ որպէսզի իրանց հեղինակութեամբ արգելք լինեն նոր մրցակիցների առաջ գալուն։ Ապա տեսնենք ձեր «առողջ դատողութիւնը» ինչ կասէ այսօրինակ երևոյթների դէմ։ Աճուրդում մասնակցող Եփրեմ Խուդգեարեանը, աճուրդից մի ժամանակ առաջ, հէնց նոյն աճուրդի հանված խանութից $1^1/_2$ արշ. լայնութիւն ունեցող մի կտոր հող է առնում իր խանութին միացնելու և դրա համար վճարում է Մահտ. Խաչատրեաններին 300 ր. և յանկարծ նոյն Խուդգեարեանը ամբողջ խանութը 301 րուբլով չէ առնում և թողնում է ձեր եղբօր վրա։ Ձեր թշնամի Մար. Կանայեանը, որ ձեզանից աւելի հարուստ էր, ինչպէս թոյլ տուեց, որ 1500 ր. արժէք ունեցող կայքը մնար ձեր եղբօր վրա, եթէ նա որպէս մասնաւոր գնորդ էր հանդէս եկել։ Ապա այստեղ «առողջ դատողութիւն» հարկաւոր չէ՞։

3) Դուք ասում էք, որ ձեր եղբայրը «դեռ իր կենդանութեան ժամանակ դրամական բաւարարութիւն ստանալով՝ խանութը վերադարձնում է տէրերին, և, սկսած 1894 թ., խանութը փաստապէս եղել է Յով. Մ.-Խաչատրեանի տրամադրութեան տակ»։

Եթէ այդ խանութը աճուրդից մնացած է եղել ձեր եղբօրը, որպէս մասնաւոր անհատի, ինչպէս է, որ խանութը Մ.-Խաչատրեանին վերադարձնելու ժամանակ ոչ մի դոկումենտով չէ վերահաստատել նրա անունով։ Պարզ է, որ ձեր եղբայրը այդ անել չէր կարող, որովհետև կայքը իր սեփականութիւնը չէր։ Իսկ եթէ խանութը վերադարձվել է և դրամական բաւարարութիւն է ստացվել, այդ եղել է գաղտագողի և հասարակութեան աչքից հեռու։

Այժմ մի կարևոր հարց ևս։ Ընդունենք, որ ձեր եղբայրն ինքն է առել խանութը որպէս մասնաւոր մարդ. այդ դէպքում չէ՞ որ աճուրդից ստացած գումարը պէտք է անցնէր ուսումնարանին նրա պարտքի տեղ և մտնէր ուսումնարանի ելևմտից գրքի մէջ. որպէս մուտք կարո՞ղ էք ցոյց տալ որ գրքի մէջ է այդ մտցված։

Մի բան ևս զարմանալի է։ Ինչու հոգաբարձութիւնը «չէ առնում» 1000 ր. տուգանքը և, դեռ այդ բաւական չէ, ուսումնարանի փողն էլ 4 տարի թողնում է Մ.-Խաչատրեանների վրա առանց տոկոսի։

Ըստ երևոյթին ճշմարտութիւնն ասելուց յետոյ դուք դիմում էք հասարակութեանը՝ «հաւաստի տեղեկութիւններ և գրաւոր փաստեր» տալ ձեզ։ Գիտէ՞ք որ հասարակութեանն էք դիմում, Ս. Աւագեան։ Դա այն հասարակութիւնն է, որից ամեն օր տրրտնջում էք նրա անտարբերութեան համար դէպի հասարակական հարցերը։ Փոխանակ հասարակութեան դիմելու, աւելի լաւ չէ՞ր լինի ձեր խղճին դիմէիք և ըստ այնմ վարվէիք։ Աւա՜ղ, մեր հասարակութիւնը դեռ շատ հեռու է իր շահերի գիտակցութիւնից։

Յակոբ Հայրապետեան

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԻ ԹՌՈՒՑԻԿ ԱԿՆԱՐԿ ԲՐԻՒՍԵԼԻ ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԵՍԻ ՄԱՍԻՆ

Բելգիական աշխարհը ամենաաշխատաւոր և արդիւնաբերող երկիրներից մէկն է համարվում։ Այս երկրի աշխարհագրական դիրքը նպաստում է նրա արդիւնաբերութեան և ինդուստրիայի արագ զարգացման։ Միջազգային երկաթուղիների, նաւերի և այլ ճանապարհների ու հաղորդակցութիւնների մէջ տեղն է գտնվում Բելգիան։ Բոլոր ճանապարհների կենտրոնավայրն է Բելգիայի մայրաքաղաքը՝ Բրիւսելը, արտեղ ներկայումս հանդէս է դրված մարդկային հանճարի,—արհեստի, գեղարուեստի, ինդուստրիայի, տեխնիկայի և գիտութեան բոլոր ճիւղերի,—սկայական արդիւնքը։ Ամբողջ աշխարհը մասնակցում է այս համաշխարհային հանդէսին։

Ներկայումս Բրիւսելը մի միջազգային քաղաք է դարձած. թէ փողոցներում, թէ ցուցահանդիսում, ինչպէս մրջիւն, շրջում են մարդկային ցեղերի բոլոր ներկայացուցիչները. անգլիացի, ֆրանսիացի, գերմանացի տիպերը աւելի յաճախ աչքի են ընկնում, իսկ նրանց կողքին սև արաբը, ալժիրցին, հնդիկը, եգիպտացին կամ Կոնգոյից եկած ներկայացուցիչները, Ամերիկայի նեգրերը և այլն բազմաթիւ, բազմալեզու ցեղի ներկայացուցիչները, որ խռնված ի մի ամբոխ՝ խիտ դիտելով օր օրի վրա կարծես ընտելանում են միմեանց արտակարգ շորերը, դէմքերը գնելով. Բելգիան այս վերջերում անգամն է, որ առիթ է տալիս աշխարհի ամեն կողմից եկող մարդկային ցեղերի ներկայացուցիչներին այս երկրում «rendez-vous» տալուն։ Սկսած 1885 թւից նա բելգիական զանազան կենտրոններում սարքած է միջազգային ցուցահանդէսներ և, պէտք է ասել, գեղեցիկ և աջող կերպով, նամանաւանդ այս վերջին ցուցահանդէսը, որ մեծ տպաւորութիւն է թողնում եկւորի վրա։

Նախ քան այս ցուցահանդիսի վրա թեթև ակնարկ նետելը, կարևոր եմ համարում մի թռուցիկ պատմական համառոտ նկարագիր տալ այս ժրաջան, աշխատաւոր և կրթված ժողովրդի մասին, որովհետև մի ժողովրդի անցեալը միշտ կապ ունենալով ներկայի հետ՝ աւելի հեշտ կը լինի մի գաղափար կազմել նրա ներկայի մասին։ Բելգիան, ինչպէս թէ Եւրոպայի և թէ այլ երկիրների փոքր ազգութիւնները, միշտ փոխադարձաբար եղել են ազատ, կամ մեծ մասամբ եղած են գործիք աւելի խոշոր ուժեղ ազգութիւնների։ Երբեմն հռոմայեցիներն, ապա իսպանացիները, աւստրիացիները, ֆրանսիացիները, գերմանացիները փոխադարձաբար տիրել անցել են այս երկրից, և այս բոլոր ազգութիւնները թողել են իրանց առանձնայատուկ հետքերը։ Շատ բնական է, որ մի ընկճված, հպատակ ազգ, հանգամանքների շնորհիւ, չէ կարող ինքնուրոյն զարգանալ այն չափով, որքան իրան յատուկ է։ Վիեննայի կոնգրէսի որոշումով Բելգիան ընկնում է փոքրիկ Հոլլանդիայի իշխանութեան տակ։ Այս իշխանութիւնը, շնորհիւ իր հնարած հալածանքների, երկար չէ տիրապետում Բելգիայում։ 1830 թ. օգոստոս ամսին, բելգիական ժողովուրդը շատ չնչին գնով աջողում է տապալել Հոլլանդիայի իշխանութիւնը կառավարութեան ղեկը իր ձեռքը առնել և հաստատել սահմանադրական ամենազօր մի տէրութիւն։ Ընտրում է 200 պատգամաւորներ «ազգային կոնգրէսի» համար, կազմում է «ներկայացուցչական մի միապետութիւն» և իբրև թագաւոր հրաւիրում է Լէօպօլդ I-ին Քօպուրգ։

Սահմանադրութիւնը, շնորհիւ ֆրանսիական յեղափոխութեան առաջ բերած շարժումների, հիմնվում է ազատ հիմքերի վրա, ճանաչելով միահեծան ոչ թէ թագաւորին, այլ ժողովուրդը, տալով թագաւորին միայն իրաւունքներ որոշ օրէնքներով սահմանափակված։ Այսինքն, հրամանատար լինել զօրքին, դաշնակցութիւններ հաստատել, հաստատել պետական պաշտօնեաներին և այլն. և այս բոլոր իրաւունքները նա կարող է ի կատար ածել իր մինիստրների միջոցով, որոնք իրանց ամեն մի քայլի համար պատասխանատու են ժողովրդական ներկայացուցիչների առաջ։ Այսպիսով Բելգիան դառնում է «պարլամենտական միահեծանութիւն»։

Ժողովրդական ներկայացուցիչների հաստատած ազատ օրէնքների շնորհիւ, կարճ ժամանակամիջոցում, այս նախկին ստրուկ երկիրը սկսում է հսկայական քայլերով առաջ գնալը։ Գիտութիւնը իր բոլոր ճիւղերով բուն է դնում այս փոքրիկ երկրի ամեն անկիւնում։ Նրա համալսարանները, պօլիտեխնիկները, ինդուստրիական և տեխնիկական դպրոցները մինչև իսկ մի քանի երկիրների համար օրինակ են դառնում. դրան ապացոյց, որ իւրաքանչիւր տարի զանազան երկիրներից ուսումնածարաւ երիտասարդութիւնը, տարէ-տարի, լցնում է այս երկրի գիտութեան տաճարները և վերադառնում՝ տանելով իր հետ գիտութեան վերջին խօսքը նրա գիտական հիմնարկութիւններից։

Բելգիան, որ ընկած է Ֆրանսիայի, Գերմանի և Հոլլանդիայի միջև, բռնում է մօտ 2,946,000 հեկտար տարածութիւն, 9 նահանգներով։ Ամբողջ երկիրը ծածկված է յարմար, երկաթուղային ցանցերով, խճուղիներով, տրամվայների և այլ էլեքտրական կամ շոգեկառքերի գծերով, իսկ ամենադիւաւորն է՝ անթիւ արհեստական ջրանցքներով, որոնք միևնոյն ժամանակ ջուր մատակարարելուց զատ՝ հաղորդակցութեան ամենամեծ միջոցներից մէկն են կազմում։ Այս ջրանցքները, որոնք անցնում են երկրի ամեն անկիւններով, ցոյց են տալիս այս ժրաջան ժողովրդի աշխատաւորութեան մասին հսկայական ոյժ, և միջոցներ է հարկաւոր այս բոլորը ի կատար ածելու։ Եւ երբ մի րոպէ համեմատում եմ մեր Կովկասի եղած ճանապարհորդական հաղորդակցութիւնների միջոցները նրանց ունեցած միջոցների հետ, իմ առաջ միշտ պատկերանում է մեր ողորմելի նախապատմական ծանր, փայտէ սայլը իր հաստ անիւներով ու սապոնած առանցքներով, որ իր ազիողորմ ճռռոցով մեր գեղատեսիլ լեռների մէջ կարծես բողոք է բարձրացնում մեր այդ պրիմիտիվ, նախաջրհեղեղեան միջոցների դէմ. իսկ խեղճ գոմէշները կամ լղար եզները, ջան ու ճիգ մէկ արած քաշում են իրանց ծանր բեռը, կարծես յաւիտենական դատապարտված լինեն դժոխքի որոշմամբ իրանց ծանր պարտքի հետ հաշտվելու։ Մեր ծանր սայլերի այս ճռռոցի և մեր խեղճ եզների տրնքոցի հակառակ, այստեղ, գիտութեան այս օրրաններից մէկում, նամանաւանդ այժմ, ցուցահանդէսի պատճառով, վերևից, շատ վերևից, օդի միջից, քաղաքների, գիւղերի, արգաւանդ դաշտերի և արհեստական հսկայական անտառների վրայից անցնում են օդագնաց «monoplane» կամ «biplane» օդաչուփկներ, իրանց խիզախ ղեկավարի ձեռքի տակ։ Օդաչու գործիքի յաղթական աղմուկը մի րոպէ անցորդին ակամայ վերև է նայել տալիս և զմայլեցնում իր արագ խիզախ ընթացքով. դա գիտութեան յաղթական գնացքն է, որի առաջ խոնարհվում է ամենածանր և յետամնաց գ․ուխը։

Յով. Կարապետեան

Բրիւսել (Բելգիա), 8/21 յուլիսի

ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՊԵՏԵՐ. ՀԵՌ. ԳՈՐԾԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԻՑ

15 յուլիսի

ՄՈՍԿՎԱ։ Բացվեց տելեֆոնային հաղորդակցութիւնը Մոսկվայի, Նիժնիի, Իվանովօվօզնեսենսկի և Շուիայի միջև։

ՕՄՍԿ։ Խտտեղանտութեան մէջ կատարված բռնութեան հետ միասին խուզարկութիւն է կատարված նաև 28 խանութներում և ուսանողների բնակարաններում։ Հաստատվում է այն ենթադրութիւնը, որ ուսանողները վաճառում են արքունապատկան իրեր։

ԿԻԵՎ։ Հանդիսաւորապէս կատարվեց կիևցիների մերտութեան տօնահանդէսը։ Ներկայ էին գինւորական ու քաղաքացիական իշխանութիւնները։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Եկատերինօսլաւում թոյլատրված է ներկայ տարվայ սեպտեմբերին Հարաւային Ռուսաստանի զեմստվօների և գիւղատնտեսութեամբ պարապողների ներկայացուցիչների ընդհանուր ժողով գումարելու։

ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ։ Ներքին գործերի մինիստրութիւնը թոյլատրել է երրորդ համառուսական համաժողովի (?) գործիչների գումարումը Մոսկվայում յուլիսի 19-ից մինչև յուլիսի 23-ը։

ՕԴԵՍԱ։ Ժանտախտից հիւանդացան երկու հոգի, մեռաւ մէկ մարդ։

Խմբագիր՝ ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Հրատարակիչներ՝ Ա. ՔԱԼԱՆԹԱՐ
Յ. ՏԷՐ-ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ
Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
ԲԺՇԿԱՊԵՏ Բ. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆԻ
Հիմնված 1880 թ.
(Կուկիա, Վօրօնցօվի արձանի հանդէպ)
Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից
ՑՈՒԱՌՈՏՆԵՐԸ՝
Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վիրաբուժութեան և վեներական (սիֆիլիս) հ.։
Կ. Մ. ՉԻԿՕՎԱՆԻ—$9^1/_2$—11 ժ. աչքի, ներքին և նեարդային։
Զ. Ի. ԲԱԲԱՆԱՍԵԱՆ—10—11 ժ. մանկաբարձութեան, կանանց և երեխայոց հ.։
Ն. Տ. ՄՈՒԻՆ—10—12 ժ. ականջի, կոկորդի և քթի հիւ.։
Մ. Գ. ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ—11—12 ժ. մորթու, վեներակ., վիրաբուժութեան և միզատու. հ.
Ա. Մ. ՓՈՒՂԻՆՕՎ—12—1 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
ԿԻՆ-ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—$12^1/_2$—$1^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ա. Պ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—1—$1^1/_2$ ժ. ներքին և երեխայոց հիւ.։
Բ. Ի. ԱՂԱՍԱՐԵԱՆ—$1^1/_2$—2 ժ. ներքին և երեխայոց հ.
ԵՐԵԿՈՆԵՐԸ՝
ԿԻՆ ԲԺԻՇԿ Պ. Ս. ՋԻԼԲԵՐՇԱՑ—6—$6^1/_2$ ժ. մանկաբարձ., կանանց և երեխայոց հ.։
Ի. Ֆ. ՄԱՐՑԻՇԵՎՍԿԻ—6—7 ժ. ներքին և երեխայոց հիւ. և ծաղկահատ.։
Վճարը 50 կ.։ Զքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիումի) և օպերացիայի համար առանձին։
Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝
Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան
103. 0—76

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Լոյս տեսաւ
ԱՐՇԱԿ ՉԻԼԻՆԳԱՐԵԱՆԻ և ՏԻԳՐԱՆ ՌԱԶՄԱՃԵԱՆԻ
ԴԱՍԸՆԿԵՐ Բ. ՏԱՐԻ
Մէջ ընդ մէջ կան ձեռագիր յօդուածներ արտագրութեան և ուղղագրական որոշ կանոնների համար։
ԿԱԶՄԱԾ 60 ԿՈՊ.
ԴԱՍԸՆԿԵՐ Ա. տարի (այբբենարան-ընթերցարան)
ԿԱԶՄԱԾ 50 Կ.։
Պահեստը «Գուտտէնբերգ» գրախանութում, Թիֆլիս։ Գումարով առնողներին զեղչ 20%, գրավաճառներին՝ 25%։
(շ. հ.) 827. 2—1

Ջգրաշէնի ծխական երկսեռ դպրոցի համար հարկաւոր է
ԱՒԱԳ ՈՒՍՈՒՑԻՉ
և մի քանի առարկայի համար
ՈՒՍՈՒՑԻՉ կամ ՈՒՍՈՒՑՉՈՒՀԻ
Ցանկացողները պէտք է դիմեն հոգաբարձութեան մինչև ամսիս 25-ը, յայտնելով իր սովորած լինելը, որտեղ են պաշտօնավարել և ինչ առարկայ են ցանկանում աւանդել։
(ա. օ.) 837. 2—1

ՀԱՐԿԱՒՈՐ Է
Հայոց լեզուի և առարկաների համար ընթացաւարտ ՈՒՍՈՒՑԻՉ, որը նաև պէտք է պատրաստի երգեցիկ խումբ և տօն ու կիրակի օրերը երգէ եկեղեցում։ Տարեկան ռոճիկը 600 րուբլի։
Հասցէն՝ Петровскъ (Дагест. обл.), Попечительству Армянской школы.
(ա. օ.) 840. 3—1

ՀԻՊՆՈՏԻԶՄ
ԴՈՒՔ ԿԱՐՈՂ ԷՔ ՀԻՊՆՈԶԱՑՆԵԼ
Հիպնօտիզմ բնական ձիրք չէ։ Ամեն ոք կարող է տիրապետել այս խորհրդաւոր գիտութեան

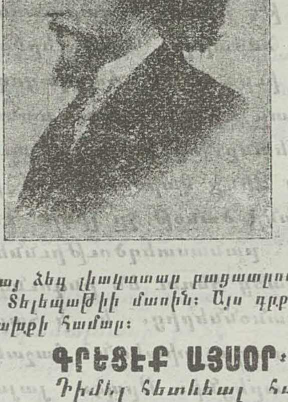

Հիպնօտիզմ սովորելը նոյնքան հեշտ է, որքան ուտել խմելը։
Հիպնօտիզմը կը բժշկէ հիւանդութիւններ և կուղղէ մոլորութիւններն ու վատ բարքեր։
Հիպնօզական ցուցահանդէսները չափազանց զուարճալի են։
Սովորեցէք հիպնօզացնելու արուեստը։ Մշակեցէք ձեր մէջ ներշնչելու զօրութիւնը և ձեր դրանցի ուժի միջնորդութեամբ զարմանքէք հիւանդութիւններ, տուէք զարմացուցիչ ցուցահանդէսներ թատրօններում կամ մասնաւոր սրահներում և դառէք պրօֆէսիօնալ հիպնօտիստ։
Սովորելու ծախքը շատ չնչին է։
Ստացէք իմ «Ինչպէս հիպնօզացնել» պատկերազարդ գրքոյկը, որը կը տայ ձեզ լիակատար բացատրութիւն Հիպնօտիզմի, Մեսմերիզմի, Հոգեբուժութեան, Ներշնչման, Հոգետեսութեան և Տելեպաթիի մասին։ Այս գրքոյկն ստանալու համար պէտք ուղարկել 10 կոպէկի նամականիշ ճանապարհածախսի համար։
ԳՐԵՑԷՔ ԱՅՍՕՐ։ Գրեցէք ձեր անունն ու հասցէն որոշ։
Դիմել հետևեալ հասցէով՝ Америка. Haroutun Shekerjian. 3758 Indiana Ave. Chicago, Ill. U. S. A.
(Ե. Հ.) 689. 100—13

WERNIGK—ՄԱՇԻԿՆԵՐ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ
Պարոն ԶԻԳՄՈՒՆԴ ԳԻԼԼԵԲՐԱՆԴԸ, որ 20 տարի շարունակ պատել է ամբողջ Եւրոպան իբրև մասնագէտ և վօյաժօր մաշիկների գործում, խորհուրդ է տալիս մեզ ներմուծել Ռուսաստան մեր առաջնակարգ ձեռակերտը՝
WERNIGK—ՄԱՇԻԿՆԵՐԸ,
որոնք մինչև այժմ էլ մրցակիցներ չունեն թէ յատկութեան, թէ չափաձոյ լինելու և թէ մօդային ձևի կողմից, և մենք յուսով ենք, որ մեր ապրանքը դուր կը գայ այդ արհեստի շրջանում եղած առաջնակարգ ֆիրմաներին։ Հարկաւոր է միայն հայեացք գցել WERNIGK-ՄԱՇԻԿՆԵՐԻ վրա՝ համոզվելու նրանում, որ նրանք մրցութիւնից դուրս են, ԵՒ ՆԱ՝ ՈՎ ԳԷԹ ՄԻ ԱՆԳԱՄ ՀԱԳԵԼ Է WERNIGK-ՄԱՇԻԿՆԵՐԸ, ԱՅԼ ԵՐԲԵՔ ՈՒՆԿԱՐՈՂ ԿԸ ԼԻՆԻ ԸՆՏԵԼԱՆԱԼ ՈՒՐԻՇՆԵՐԻՆ։
WERNIGK-ՄԱՇԻԿՆԵՐԸ ԱՐԴԷՆ ԾԱԽՎՈՒՄ ԵՆ ՌՈՒՍԱՍՏԱՆՈՒՄ՝ ՀԵՏԵՒԵԱԼ ՖԻՐՄԱՆԵՐԻ ՄՕՏ.

Մօսկվայում՝ Պօպրէօվի և Եգօրօվի մօտ.	Սեվաստօպօլում՝ Պրիկ և Շիշմանի մօտ.	Րօստօվում Դ/Վ.՝ Միւնխ և Նէեֆի մօտ.
» Միւր և Մէրրիլիզի մօտ.	» Մակսիմացի և Կալֆի մօտ.	Օդեսայում՝ Ս. Մ. Զարիթեանի մօտ.
Պետերբուրգում «Ծ կէյ կլուբ» խանութ.	Բագւում Նիկօլայ Պետրոսեանցի մօտ.	Թիֆլիսում՝ Ե. Խ. Գիրգիզօվի մօտ.
» Ֆ. Ի. Մարկէվիչի մօտ.	Րիգայում՝ Լ. Ֆիրկցերի մօտ.	» Յ. Վ. Արովեանցի մօտ.
Խարկօվում՝ Ս. Եա. Տօկարեվսկու մօտ.	Եկատերինօսլավ.՝ Մ. Ֆ. Զամուրուշէվի մօտ.	» Գ. Մ. Միրվէլօվի մօտ.
Կիևում՝ Ժառանգն. Շարբաղինի մօտ.	Րօստօվում Դ/Վ.՝ Պ. Ս. Իլյինի մօտ.	Եալտայում՝ Կուշլու և Ընկ. խանութ.

(М. 207642.) 834. 1—1

Типографія „Экономія" Большая Ванская № 3.